

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

**ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
Правознавство
першого рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 Право
галузь знань 08 Право**

Полтава, 2023

ПЕРЕДМОВА

Програма атестаційного екзамену. Освітня програма «Правознавство» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузь знань 08 Право.

1. ВНЕСЕНО кафедрою підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету 04 вересня 2023 р. протокол № 2.

2. ЗАТВЕРДЖЕНО на засіданні ради з якості вищої освіти спеціальності «Право» 04 вересня 2023 р. протокол № 1.

3. РОЗРОБНИКИ:

1. Валерія ОСТАШОВА, к.ю.н., доцент
2. Олександр КАЛЬЯН, к.ю.н., доцент
3. Олеся ДУБОВИЧ, к.ю.н.
4. Євгенія ЛИПІЙ, к.ю.н., доцент
5. Богдан СТРИЛЕЦЬ, к.ю.н., доцент
6. Павло ШВЕДЕНКО, к.ю.н., доцент

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Зміст програми атестаційного екзамену	4
1.1. Адміністративне право України	4
1.2. Конституційне право України	9
1.3. Кримінальне право України	13
1.4. Кримінальне процесуальне право	21
1.5. Цивільне право України	31
1.6. Цивільне процесуальне право	41
1.7. Аграрне право України	48
1.8. Земельне право	51
2. Рекомендовані джерела інформації	54
3. Критерії оцінювання	78
4. Основні вимоги щодо забезпечення академічної доброчесності	79

Вступ

Програму атестаційного екзамену підготовлено відповідно до освітньої програми «Правознавство» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право.

Мета атестаційного екзамену – оцінювання рівня сформованості компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право для першого рівня вищої освіти та освітньою програмою «Правознавство» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузь знань 08 Право.

Програма атестаційного екзамену містить зміст обов'язкових освітніх компонентів циклу професійної підготовки бакалавра права за освітньою програмою «Правознавство» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право, що виносяться на атестацію, рекомендовані джерела інформації, критерії оцінювання та основні вимоги щодо забезпечення академічної доброчесності.

1. Зміст програми атестаційного екзамену

1.1. Адміністративне право України

Тема 1. Адміністративне право як галузь публічного права

Адміністративне право як складова публічного права. Призначення адміністративного права. Основоположні категорії адміністративного права. Предмет адміністративного права. Зв'язки адміністративного права з іншими галузями права. Метод адміністративного права. Принципи адміністративного права, особливості їх класифікації. Джерела адміністративного права. Конституція як основне джерело адміністративного права. Система адміністративного права. Систематизація адміністративного права. Види систематизації адміністративного права.

Тема 2. Державне управління, публічне адміністрування та виконавча влада

Управління як соціальне явище. Мета та види управління. Поняття, сутність і ознаки державного управління. Державне управління та публічне адміністрування: спільні та особливі риси. Суб'єкти та об'єкти державного управління. Принципи державного управління, їх види. Сутність виконавчої влади. Співвідношення виконавчої влади, державного управління та адміністративного права.

Тема 3. Адміністративно-правові норми і адміністративно-правові відносини

Поняття адміністративно-правової норми. Особливості норм адміністративного права. Структура норм адміністративного права. Види адміністративно-правових норм. Реалізація адміністративно-правових норм.

Поняття адміністративно-правових відносин. Особливості адміністративно-правових відносин. Види адміністративно-правових відносин.

Адміністративна правосуб'єктність. Суб'єкти та об'єкти адміністративно-правових відносин. Підстави виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин.

Тема 4. Загальна характеристика суб'єктів адміністративного права. Індивідуальні та колективні суб'єкти адміністративного права

Загальна характеристика та класифікація суб'єктів адміністративного права. Адміністративна правоздатність та дієздатність. Адміністративна деліктоздатність. Адміністративно-правовий статус.

Індивідуальні суб'єкти адміністративного права. Громадяни України. Іноземці. Особи без громадянства.

Державні органи та організації як колективні суб'єкти адміністративного права.

Президент України як суб'єкт адміністративного права. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади.

Органи місцевого самоврядування як суб'єкти адміністративного права. Відносини органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади.

Громадські об'єднання та політичні партії як суб'єкти адміністративного права.

Тема 5. Органи виконавчої влади як суб'єкти адміністративного права

Поняття, ознаки та правове становище органів виконавчої влади. Місце органів виконавчої влади в системі державного апарату. Види органів виконавчої влади. Система органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України в системі органів виконавчої влади.

Центральні органи виконавчої влади, їх види. Міністерства в системі центральних органів виконавчої влади. Інші центральні органи виконавчої влади в організаційно-правовому механізмі виконавчої влади.

Система місцевих органів виконавчої влади. Правові засади організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади. Основні завдання і функції місцевих органів виконавчої влади. Принципи і форми діяльності місцевих органів виконавчої влади. Повноваження місцевих державних адміністрацій. Акти місцевих державних адміністрацій. Територіальні органи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Тема 6. Державна служба та служба в органах місцевого самоврядування і їх адміністративно-правове регулювання

Державна служба: поняття, види і принципи. Право на державну службу. Правове регулювання державної служби. Основні напрями державної політики у сфері державної служби.

Державні службовці: поняття і види. Посада та посадова особа: співвідношення понять. Основні права та обов'язки державних службовців. Етика поведінки державного службовця.

Проходження служби в державних органах та їх апараті: поняття і стадії. Прийняття на державну службу. Обмеження, пов'язані з прийняттям та перебуванням на державній службі. Патронатна служба. Випробування при

прийнятті на державну службу. Декларування доходів державних службовців. Службова кар'єра. Класифікації посад державних службовців. Ранги державних службовців. Стажування державних службовців.

Навчання і підвищення кваліфікації державних службовців. Відповідальність державних службовців. Підстави припинення державної служби.

Служба в органах місцевого самоврядування: загальна характеристика.

Тема 7. Функції та форми державного управління.

Поняття функцій державного управління. Види функцій державного управління.

Поняття і види форм державного управління. Правові та не правові форми державного управління: поняття та юридичне значення.

Правотворчість, як форма державного управління. Поняття правових актів державного управління та їх юридичне значення. Вимоги до актів державного управління та наслідки їх недотримання. Класифікація актів державного управління. Нормативні та індивідуальні акти управління.

Адміністративний договір як форма державного управління: ознаки, суб'єктний склад, особливості правового регулювання та сфера застосування

Тема 8. Адміністративно-правові методи державного управління

Сутність та значущість адміністративно-правових методів державного управління. Види адміністративно-правових методів державного управління. Переконавання як метод державного управління, його співвідношення з адміністративним примусом.

Сутність та види державного примусу. Адміністративний примус як вид державного примусу. Поняття та риси адміністративного примусу. Класифікація заходів адміністративного примусу. Поняття, види та особливості застосування заходів адміністративного запобігання та адміністративного припинення. Органи, уповноважені застосовувати заходи припинення правопорушень.

Тема 9. Забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні

Законність і дисципліна: загальна характеристика. Поняття режиму законності і дисципліни в державному управлінні. Зміст законності. Гарантії забезпечення законності. Поняття та система способів забезпечення законності.

Контроль у державному управлінні, його сутність та юридичні підстави. Відмінність контролю від нагляду. Види контролю в державному управлінні. Контроль законодавчої влади. Контроль виконавчої влади. Судовий контроль як специфічний вид контролю в державному управлінні. Контрольні повноваження спеціалізованих контролюючих органів. Державний та недержавний контроль в управлінні: їх співвідношення.

Звернення громадян та їх види. Вимоги до звернень громадян. Порядок розгляду звернень громадян згідно з Законом України «Про звернення громадян» та відповідно до інших нормативних актів

Тема 10. Адміністративно-правові режими

Поняття, ознаки та види адміністративно-правових режимів. Правовий режим надзвичайного стану: умови введення, перелік і межі надзвичайних заходів. Гарантії забезпечення законності в умовах надзвичайного стану. Режим

зони надзвичайної екологічної ситуації. Правовий режим воєнного стану. Режим державної таємниці. Прикордонний режим.

Тема 11. Адміністративний процес: сутність і зміст

Поняття адміністративного процесу, його сутність, зміст. Принципи адміністративного процесу. Суб'єкти адміністративного процесу.

Структура адміністративного процесу: провадження, стадії, етапи, дії. Провадження в адміністративних справах, їх види. Провадження із звернення громадян. Реєстраційні провадження.

Адміністративні процедури. Поняття, зміст та ознаки адміністративної процедури. Правові засади адміністративної процедури. Принципи адміністративної процедури. Учасники адміністративної процедури, їх права та обов'язки. Стадії адміністративної процедури.

Тема 12. Адміністративна відповідальність та адміністративне правопорушення

Поняття і суть адміністративної відповідальності. Основні риси адміністративної відповідальності, її відмінність від інших видів юридичної відповідальності. Законодавство про адміністративні правопорушення, його особливості і місце у системі національного законодавства. Зміст та завдання Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Поняття адміністративного правопорушення, його склад та ознаки. Об'єкт адміністративного правопорушення. Загальний, родовий та безпосередній об'єкти адміністративного правопорушення. Об'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення. Суб'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення. Суб'єкт адміністративного правопорушення. Кваліфікуючі ознаки складу адміністративного правопорушення.

Адміністративна відповідальність юридичних осіб.

Тема 13. Адміністративні стягнення

Поняття адміністративних стягнень, система та види. Характеристика видів адміністративних стягнень. Попередження. Штраф. Оплатне вилучення предмета. Конфіскація. Позбавлення спеціального права. Громадські роботи. Виправні роботи. Адміністративний арешт.

Порядок накладання адміністративних стягнень. Обставини, що пом'якшують адміністративну відповідальність. Обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність. Обставини, що виключають адміністративну відповідальність.

Заходи впливу виховного-педагогічного характеру, що застосовуються до неповнолітніх.

Тема 14. Провадження в справах про адміністративні правопорушення

Провадження в справах про адміністративні правопорушення: поняття, класифікації, стадії.

Засоби забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Адміністративне затримання. Особистий огляд і огляд речей. Вилучення речей і документів. Відсторонення водіїв від керування

транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан сп'яніння. Доставлення порушника. Привід порушника.

Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Адміністративні комісії при виконавчих комітетах міських, селищних, сільських рад. Виконавчі комітети міських, селищних, сільських рад. Районні (міські) суди (судді). Органи внутрішніх справ, органи державних інспекцій та інші органи (посадові особи), уповноважені на те Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Порушення справи про адміністративне правопорушення. Зміст і форма протоколу про адміністративне правопорушення. Права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Обставини, за наявності яких провадження в справі про адміністративне правопорушення виключається.

Розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення постанови. Підготовка справи до розгляду. Безпосередній розгляд справи. Прийняття рішення по справі та доведення його до відома. Зміст постанови по справі про адміністративне правопорушення.

Оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення.

Виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення. **Тема 15. Адміністративне судочинство в Україні**

Поняття адміністративної юстиції та адміністративного судочинства. Завдання адміністративного судочинства. Поняття «справа адміністративної юрисдикції». Основні риси адміністративного судочинства.

Система судів адміністративної юрисдикції, процес її формування. Поняття та система принципів адміністративного судочинства.

Принцип верховенства права, законності, рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом. Змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі. Гласність та відкритість адміністративного процесу. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду. Обов'язковість судових рішень.

Юрисдикція адміністративних судів.

Тема 16. Правові засади і організація управління економікою

Правове регулювання економіки. Завдання, функції та методи державного управління економікою. Організація та зміст державного управління у сфері економіки. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання економіки. Основні організаційно-правові засоби державного впливу у сфері економіки. Державний контроль у сфері економіки.

Тема 17. Правові засади і організація управління соціально-культурною сферою

Правове регулювання соціально-культурного будівництва. Завдання, функції та методи державного управління соціально-культурним будівництвом. Організація та зміст державного управління у сферах освіти та науки, охорони здоров'я, транспорту і зв'язку. Державний контроль у сфері управління соціально-культурним будівництвом.

Тема 18. Правові засади і організація управління адміністративно-

політичною діяльністю

Правове регулювання адміністративно-політичною діяльністю. Завдання, функції та методи державного управління адміністративно-політичною діяльністю. Організація та зміст державного управління адміністративно-політичною діяльністю у сфері юстиції, внутрішніх справ, у сфері оборони, національної безпеки і охорони національного кордону. Державний контроль у сфері управління адміністративно-політичною діяльністю.

1.2. Конституційне право України

Тема 1. Конституційне право України як галузь права

Поняття конституційного права як галузі права. Предмет і метод конституційного права. Принципи конституційного права України. Місце та роль конституційного права в системі національного права України. Конституційно-правові норми та їх специфіка. Підстави класифікації конституційно-правових норм. Конституційно-правові інститути. Система конституційного права України.

Джерела конституційного права України. Міжнародні договори та загальновизнані принципи міжнародного права. Закон як джерело конституційного права. Конституційні звичаї, традиції. Поняття, особливості та склад конституційно-правових відносин.

Предмет і завдання науки конституційного права. Функції науки конституційного права. Методологія науки конституційного права. Конституційне право України як навчальна дисципліна.

Тема 2. Конституція – Основний Закон України

Поняття та види конституції. Конституційний розвиток в Україні. Головні етапи розвитку українського конституціоналізму. Розробка і прийняття Конституції України 28 червня 1996 року. Конституційний процес на сучасному етапі.

Загальна характеристика Конституції України 28 червня 1996 року.

Функції, принципи та юридичні властивості Конституції України.

Тлумачення Конституції України. Реалізація Конституції України. Правова охорона Конституції України. Конституційний контроль в Україні як центральна ланка системи правової охорони Конституції України. Порядок внесення змін до Конституції України.

Тема 3. Засади конституційного ладу України

Поняття «конституційний лад України». Гуманістичні засади конституційного ладу України. Економічні, політичні, соціальні та духовно-культурні засади конституційного ладу.

Основні конституційні характеристики сучасної Української Держави.

Україна як суверенна держава. Співвідношення державного і народного суверенітетів.

Акти міжнародного права в правовій системі України.

Україна як правова держава: принцип обмеження влади Конституцією та законами, принцип поділу влади. Принцип верховенства права як складова

конституційного ладу України.

Україна як соціальна держава. Конституційні засади економічної системи. Соціальні зобов'язання держави за Конституцією України.

Україна як демократична республіка. Принцип народовладдя. Співвідношення між формами безпосередньої та представницької демократії у реалізації публічної влади в Україні. Принцип багатоманітності. Конституційний лад та громадянське суспільство.

Принцип унітаризму та його закріплення в Конституції України.

Державні символи України: поняття, види, нормативне закріплення. Правові основи системи захисту конституційного ладу України.

Гарантії конституційного ладу України.

Тема 4. Громадянство України

Поняття і зміст громадянства. Принципи громадянства. Підстави та форми набуття громадянства України. Підстави і форми припинення громадянства України. Повноваження державних органів, що вирішують питання громадянства. Процедури з питань громадянства.

Тема 5. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

Поняття «конституційний статус людини та громадянина». Система прав і свобод людини.

Природні права людини та їх закріплення в конституційному законодавстві. Міжнародні стандарти в галузі прав і свобод людини. Принципи конституційного статусу людини. Принципи єдності, невід'ємності та невідчужуваності конституційних прав і свобод людини.

Загальна характеристика особистих прав людини. Право на життя та способи його захисту. Свобода слова та її гарантії. Поняття та види інформації. Доступ до публічної інформації. Конституційний статус засобів масової інформації. Право на особисту недоторканність. Свобода пересування та вільний вибір місця проживання: поняття та умови реалізації. Право на свободу світогляду та віросповідання, форми його реалізації.

Загальна характеристика політичних прав громадян. Виборчі права громадян. Принципи виборчого права. Право на свободу об'єднань. Види об'єднань громадян. Політичні партії: поняття, порядок легалізації, права.

Громадські організації: поняття, порядок легалізації, їх права, особливості конституційної відповідальності. Право на мирні зібрання.

Загальна характеристика конституційного регулювання економічних, соціальних, екологічних, культурних прав.

Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства і біженців в Україні.

Обмеження прав людини і громадянина. Права людини в умовах надзвичайного стану. Гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина.

Тема 6. Конституційний статус суспільно-політичних інститутів

Поняття «громадянське суспільство». Конституційно-правові передумови становлення в Україні громадянського суспільства.

Об'єднання громадян у політичній системі України. Правовий статус політичних партій та громадських організацій.

Право людини на свободу світогляду і віросповідання та створення релігійних організацій. Їх види, основи правового статусу. Принципи взаємовідносин держави і релігійних організацій.

Поняття інформації, основні принципи інформаційних відносин в Україні. Види інформації та їх конституційно-правове регулювання. Правовий статус друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації.

Тема 7. Форми безпосередньої демократії в Україні

Поняття і види форм безпосереднього народовладдя в Україні.

Вибори в Україні. Поняття виборчої системи і виборчого права. Загальна характеристика виборчої системи України та її принципи. Правова регламентація порядку організації та проведення виборів народних депутатів України. Правове регулювання виборів Президента України. Суб'єктиввиборчого процесу. Загальна характеристика стадій виборчого процесу.

Референдум як форма народного волевиявлення. Поняття і види референдумів. Всеукраїнський референдум. Місцеві референдуми. Предмет референдуму. Порядок ініціювання референдуму громадянами України. Порядок призначення (проголошення) референдуму. Порядок проведення референдуму. Юридична сила рішень, прийнятих на референдумі.

Тема 8. Конституційна система державних органів України

Поняття державного органу України і його конституційний статус. Принципи організації і діяльності державних органів. Система органів державної влади, її елементна характеристика. Органи законодавчої влади. Органи виконавчої влади. Органи судової влади. Місце Президента України у системі органів державної влади. Принципи організації і діяльності органів державної влади, їх конституційне закріплення та практика реалізації в Україні.

Тема 9. Верховна Рада України – орган законодавчої влади України

Сутність та зміст парламентаризму. Конституційний статус парламенту – Верховної Ради України. Верховна Рада України в механізмі державної влади. Функції та повноваження Верховної Ради України. Склад та структура Верховної Ради України. Організаційно-правові засади діяльності Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. Конституційний статус народного депутата України. Набуття та припинення ним повноважень. Його права та обов'язки. Депутатський запит депутатське звернення. Гарантії діяльності народного депутата України.

Депутатська недоторканність.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як орган парламентського контролю.

Тема 10. Законодавчий процес в Україні

Сесія Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження. Посадові особи Верховної Ради України.

Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості проходження

конституційних законів. Прийняття законопроекту. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради. Спеціальні парламентські процедури. Депутатські групи і фракції у Верховній Раді України.

Тема 11. Президент України – глава Української держави

Загальна характеристика конституційно-правового статусу Президента України. Становлення інституту президента в Україні. Вибори Президента України. Функції та повноваження Президента України. Акти Президента України. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.

Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки та оборони.

Тема 12. Органи виконавчої влади в Україні

Поняття органів виконавчої влади та їх система.

Конституційний статус Кабінету Міністрів України. Склад Кабінету Міністрів України. Особливості правового статусу членів Кабінету Міністрів України. Порядок формування та припинення діяльності Кабінету Міністрів України. Повноваження Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій.

Тема 13. Конституційний Суд України

Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції. Порядок формування Конституційного Суду України і його структура. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Юрисдикція Конституційного Суду України.

Статус судді Конституційного Суду України. Гарантії незалежності суддів Конституційного Суду України та підстави припинення їх повноважень.

Загальна характеристика конституційно-судового процесу. Акти та правові позиції Конституційного Суду України (загальний підхід).

Тема 14. Конституційний статус органів суду і прокуратури

Поняття і природа судової влади. Судова система України. Правовий статус суддів. Основні засади здійснення правосуддя в Україні. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя. Конституційно-правовий статус прокуратури.

Тема 15. Територіальний устрій України

Поняття, принципи та форми територіального устрою. Поняття та склад території держави. Конституційно-правовий статус державного кордону України. Система адміністративно-територіального устрою України. Порядок утворення та зміни адміністративно-територіальних одиниць.

Особливості статусу окремих територій та адміністративно-територіальних одиниць. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим.

Тема 16. Місцеве самоврядування в Україні

Поняття і юридична природа місцевого самоврядування. Основні теорії та сучасні моделі (системи) місцевого самоврядування. Зародження та розвиток інституту місцевого самоврядування в Україні.

Система, принципи та функції місцевого самоврядування в Україні. Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування та їх повноваження. Особливості здійснення місцевого самоврядування на рівні області (району) та на рівні територіальних громад.

Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування. Організаційно-правові форми місцевого самоврядування в Україні. Гарантії місцевого самоврядування в Україні.

1.3. Кримінальне право України

Загальна частина

Тема 1. Вступ до кримінального права. Закон України про кримінальну відповідальність

Поняття, структура та види кримінально-правових норм. Види кримінально-правових норм. Види диспозицій кримінально-правових норм Особливої частини кримінального права. Види санкцій кримінально-правових норм Особливої частини кримінального права. Поняття та структура закону України про кримінальну відповідальність.

Чинність закону України про кримінальну відповідальність у часі. Принципи чинності закону України про кримінальну відповідальність у часі. Час вчинення різних видів кримінального правопорушення. Набрання та втрата чинності законом України про кримінальну відповідальність. Зворотна дія закону України про кримінальну відповідальність у часі. Види законів України про кримінальну відповідальність, які мають зворотну дію і не мають зворотної дії.

Чинність закону України про кримінальну відповідальність у просторі. Екстрадиція. Місце вчинення різних видів кримінальних правопорушень. Територіальний принцип. Принцип громадянства. Реальний принцип. Універсальний принцип. Умови застосування видачі або передачі особи яка вчинила кримінальне правопорушення.

Тема 2. Вчення про кримінальне правопорушення та його склад

Поняття та види кримінальних правопорушень. Ознаки кримінального правопорушення. Малозначність діяння та її кримінально-правове значення. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень.

Класифікація кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості та її кримінально-правове значення.

Поняття, елементи та ознаки складу кримінального правопорушення. Види складів кримінального правопорушення.

Тема 3. Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення

Об'єкт кримінального правопорушення. Поняття об'єкта кримінального правопорушення та його ознаки. Види об'єкта кримінального правопорушення «за вертикаллю». Види об'єкта кримінального правопорушення «за горизонталлю».

Предмет кримінального правопорушення та потерпілий від кримінального правопорушення.

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення. Поняття

об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення та їх кримінально-правове значення.

Суспільно небезпечне діяння. Поняття та форми суспільно небезпечного діяння. Дія як активна форма суспільно небезпечного діяння. Бездіяльність як пасивна форма суспільно небезпечного діяння. Умови кримінальної відповідальності за бездіяльність. Кримінально-правове значення непереборної сили, фізичного або психічного примусу.

Суспільно небезпечні наслідки. Поняття суспільно небезпечних наслідків. Види суспільно небезпечних наслідків за ККУ.

Причинний зв'язок між: суспільно небезпечним діянням та наслідками. Поняття причинного зв'язку. Відмінність між причинами та умовами настання наслідків.

Час, місце, обстановка, знаряддя, засоби, спосіб вчинення кримінального правопорушення.

Тема 4. Суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення

Суб'єкт кримінального правопорушення. Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення. Види суб'єкта кримінального правопорушення; спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення.

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Знижений вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Особливості встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Осудність та неосудність. Поняття та критерії осудності. Поняття та критерії неосудності. Кримінально-правове значення неосудності. Обмежена осудність. Поняття та критерії обмеженої осудності. Кримінально-правове значення обмеженої осудності.

Вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння. Види стану сп'яніння.

Кримінально-правове значення вчинення кримінального правопорушення в стані сп'яніння.

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення. Поняття та ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Вината її форми. Прямий умисел. Непрямий умисел. Відмінність прямого та непрямого умислу. Визначений та невизначений умисел. Протиправна самовпевненість та протиправна недбалість. Відмінність кримінальної самовпевненості від непрямого умислу. Протиправна недбалість. Відмінність протиправної недбалості та невинного спричинення шкоди (казус). Змішана (подвійна, складна) форма вини.

Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Мотив вчинення кримінального правопорушення. Мета вчинення кримінального правопорушення. Емоційний стан особи.

Помилка та її кримінально-правове значення. Поняття помилки у кримінальному праві. Юридична помилка, її види та значення. Фактична помилка, її види та значення.

Тема 5. Стадії вчинення умисного кримінального правопорушення

Поняття та види стадій вчинення умисного кримінального правопорушення. Закінчене кримінальне правопорушення. Поняття закінченого кримінального правопорушення. Особливості визначення моменту закінчення окремих складів кримінальних правопорушень.

Готування до кримінального правопорушення. Поняття та ознаки готування до кримінального правопорушення. Види готування до кримінального правопорушення. Відмінність готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру вчинити кримінальне правопорушення. Кваліфікація готування до кримінального правопорушення. Замах на кримінальне правопорушення. Поняття та ознаки замаху на кримінальне правопорушення. Види замаху на кримінальне правопорушення. Закінчений замах на кримінальне правопорушення. Незакінчений замах на кримінальне правопорушення. Відмінність замаху від готування до кримінального правопорушення. Кваліфікація замаху на кримінальне правопорушення.

Добровільна відмова від вчинення кримінального правопорушення. Поняття та ознаки добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця. Відмінність добровільної відмови від дійового каюття. Кримінально-правові наслідки добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця.

Тема 6. Співучасть у кримінальному правопорушенні

Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні. Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні. Об'єктивні ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні. Суб'єктивні ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні. Відмінність співучасті від причетності до кримінального правопорушення. Щодо ознак і відмінності можна і на застосування скласти. Види співучасників кримінального правопорушення. Виконавець (співвиконавець) кримінального правопорушення. Організатор кримінального правопорушення. Підбурювач до вчинення кримінального правопорушення. Пособник кримінального правопорушення. Форми співучасті у кримінальному правопорушенні. Група осіб. Група осіб за попередньою змовою. Організована група. Злочинна організація.

Підстави і межі кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення. Підстава кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення. Межі кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення залежно від їх рольового розподілу. Межі кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення залежно від форми співучасті. Спеціальні питання кримінальної відповідальності співучасників кримінального правопорушення.

Тема 7. Множинність кримінального правопорушення

Поняття множинності кримінального правопорушення. Ознаки множинності кримінальних правопорушень. Види множинності кримінальних правопорушень. Одиначне кримінального правопорушення. Поняття одиначного кримінального правопорушення. Види одиначних кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення, що продовжуються. Кримінальні

правопорушення, що тривають. Складені кримінальні правопорушення. Сукупність кримінальних правопорушень. Поняття та ознаки сукупності кримінального правопорушення. Відмінність сукупності кримінальних правопорушень та конкуренції кримінально-правових норм. Види сукупності кримінальних правопорушень. Особливості кваліфікації сукупності кримінальних правопорушень.

Повторність кримінальних правопорушень. Поняття та ознаки повторності кримінальних правопорушень. Відмінність повторності кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, що продовжуються. Види повторності кримінальних правопорушень. Кримінально-правове значення повторності кримінальних правопорушень. Особливості кваліфікації повторності кримінальних правопорушень.

Рецидив кримінальних правопорушень. Поняття та ознаки рецидиву кримінальних правопорушень. Відмінність рецидиву кримінальних правопорушень від повторності кримінальних правопорушень. Види рецидиву кримінальних правопорушень. Кримінально-правове значення рецидиву кримінальних правопорушень. Особливості кваліфікації рецидиву кримінальних правопорушень.

Тема 8. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

Поняття обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Ознаки обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та їх відмінність від злочинної поведінки. Класифікація та характеристика обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Необхідна оборона. Уявна оборона. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Крайня необхідність. Фізичний або психічний примус. Виконання наказу або розпорядження. Діяння, пов'язане з ризиком. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Тема 9. Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Ознаки звільнення від кримінальної відповідальності. Класифікація видів звільнення від кримінальної відповідальності. Відмінність звільнення від кримінальної відповідальності від її виключення. Характеристика окремих видів звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Тема 10. Вчення про покарання та його призначення

Поняття покарання. Поняття та ознаки покарання. Відмінність покарання від інших заходів кримінально-правового характеру. Мета покарання. Система покарань. Ознаки системи покарань. Види покарань. Покарання, які можуть

призначатися неповнолітнім.

Основні та додаткові покарання. Основні покарання. Додаткові покарання. Покарання, які можуть призначатися і як основні, і як додаткові. Особливості призначення основних та додаткових покарань.

Загальні засади призначення покарання. Загальні засади призначення покарання. Обставини, які пом'якшують покарання. Обставини, які обтяжують покарання.

Спеціальні засади призначення покарання. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання. Призначення покарання за сукупністю кримінального правопорушення. Призначення покарання за сукупністю вироків. Особливості призначення покарання неповнолітнім. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення.

Судимість. Ознаки судимості. Правові наслідки судимості. Погашення судимості. Зняття судимості. Особливості погашення та зняття судимості неповнолітніх.

Тема 11. Звільнення від покарання та його відбування

Поняття звільнення від покарання та його відбування. Ознаки звільнення від покарання та його відбування. Відмінність звільнення від покарання та його відбування і звільнення від кримінальної відповідальності. Види звільнення від покарання та його відбування. Особливості звільнення від покарання та його відбування за корупційні праопорушення.

Характеристика видів звільнення від покарання та його відбування. Звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпечності. Звільнення від відбування покарання з випробуванням. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Звільнення від покарання за хворобою. Звільнення від відбування покарання на підставі закону про амністію. Звільнення від відбування покарання на підставі указу про помилування.

Тема 12. Інші заходи кримінально-правового характеру

Примусові заходи медичного характеру. Поняття та мета примусових заходів медичного характеру. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Види примусових заходів медичного характеру. Примусове лікування. Поняття примусового лікування. Відмінність примусового лікування та примусових заходів медичного характеру. Підстави та умови застосування примусового лікування. Спеціальна конфіскація. Поняття спеціальної конфіскації. Відмінність спеціальної конфіскації та конфіскації майна. Підстави застосування спеціальної конфіскації. Майно, що підлягає спеціальній конфіскації.

Тема 13. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб

Юридичні особи, до яких застосовуються заходи кримінально- правового характеру. Види та підстави застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру. Види заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, та особливості їх призначення.

Особлива частина

Тема 14. Основи кваліфікації кримінальних правопорушень та наскрізні кримінально- правові поняття

Поняття та види кримінально-правої кваліфікації. Підстави кримінально- правої кваліфікації. Кваліфікація кримінальних правопорушень з урахуванням стадій їх вчинення. Кваліфікація кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті. Кваліфікація множинності кримінальних правопорушень.

Подолання конкуренції і колізії статей закону в процесі кримінально- правої кваліфікації.

Наскрізні кримінально-правові поняття: близькі родичі, близькі особи, члени сім'ї; малолітній, неповнолітній, дитина; насильство; насильство, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи; насильство, яке є небезпечним для життя чи здоров'я особи; втручання; перешкоджання; знищення; пошкодження; примушування; погроза; тяжкі наслідки; загибель людей.

Тема 15. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

Об'єкт і предмет кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Суспільно небезпечні діяння у складах кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Суб'єкт кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Розмежування державної зради, шпигунства і диверсії. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Тема 16. Кримінальні правопорушення проти особи

Кримінальні правопорушення проти життя особи. Діяння у складі вбивства. Наслідки у складі вбивства. Кваліфіковані види умисного вбивства. Привілейовані види умисного вбивства. Посягання на життя окремих категорій осіб.

Кримінальні правопорушення проти здоров'я особи. Поняття і види тілесних ушкоджень. Суспільно небезпечні діяння у складах тілесних ушкоджень. Наслідки у складах тяжких тілесних ушкоджень. Розлад здоров'я як ознака тілесних ушкоджень. Втрата працездатності як ознака тілесних ушкоджень. Відмінність побоїв від тілесних ушкоджень. Відмінність катування від тілесних ушкоджень та побоїв. Розмежування складів залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Поняття позбавлення волі та викрадення людини. Мета у складі захоплення заручників. Відмінність незаконного позбавлення волі або викрадення людини від

захоплення заручників. Діяння у складі торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини.

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Розмежування складів зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом. Способи у складах зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом. Розмежування примушування до вступу в статевий зв'язок та зґвалтування і насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Тема 17. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Діяння у складах кримінальних правопорушень проти виборчих прав. Діяння у складі порушення недоторканості житла громадян. Інформація, незаконні діяння щодо якої може утворювати окремі склади кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Діяння у складі грубого порушення законодавства про працю. Предмет у складі порушення авторського права і суміжних прав. Предмет у складі порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію.

Тема 18. Кримінальні правопорушення проти власності

Загальні ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним зверненням чужого майна на користь винуватого чи третіх осіб («розкрадання»). Форми «розкрадання». Момент закінчення «розкрадання». Таємність як ознака крадіжки. Відмінність крадіжки від грабежу. Діяння у складі розбою. Відмінність розбою від насильницького грабежу. Діяння у складі вимагання. Способи вимагання. Відмінність вимагання від розбою та грабежу. Способи вчинення шахрайства. Відмінність привласнення, розтрати та заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем від інших форм «розкрадання». Відмінність шахрайства та заподіяння майнової шкоди шляхом обману чи зловживання довірою. Об'єктивні ознаки знищення та пошкодження чужого майна.

Тема 19. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Документи, підроблення яких може утворювати окремі склади кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Предмет контрабанди. Ознаки об'єктивної сторони у складі контрабанди. Діяння у складах ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Діяння у складі фіктивного підприємництва. Відмінність протидії законній господарській діяльності від вимагання. Предмет у складі легалізації (відмивання) доходів, одержаних протиправним шляхом. Діяння у складі легалізації (відмивання) доходів, одержаних протиправним шляхом. Відмінність шахрайства з фінансовими ресурсами від шахрайства та від ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Інформація, незаконні

діяння щодо якої може утворювати окремі склади кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Тема 20. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Діяння у складі створення злочинної організації. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених у складі злочинної організації. Поняття банди. Діяння у складі бандитизм. Поняття воєнізованого та збройного формування, відмінність між ними. Поняття терористичної групи та терористичної організації. Діяння у складі терористичного акта. Мета у складі терористичного акта. Незаконні діяння зі зброєю, що можуть утворювати склади кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Тема 21. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Діяння у складах кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації автомобільного транспорту. Наслідки у складах кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації автомобільного транспорту. Суб'єкти у складах кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації автомобільного транспорту.

Тема 22. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Діяння у складі хуліганства. Сутність хуліганського мотиву. Відмінність хуліганства, вчиненого групою осіб, від групового порушення громадського порядку. Поняття масових заворушень. Відмінність масових заворушень від групового порушення громадського порядку.

Тема 23. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Поняття наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, їх місце у складах відповідних кримінальних правопорушень. Діяння у складах кримінальних правопорушень, предметом яких є наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори. Діяння у складах кримінальних правопорушень, що сприяють поширенню наркоманії.

Тема 24. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян

Предмет у складах кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Потерпілий у складах кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Суспільно небезпечні діяння у складах кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Тема 25. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Поняття зловживання владою, службовим становищем або

повноваженнями. Поняття перевищення влади або службових повноважень. Діяння у складі службової недбалості. Наслідки у складах кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Предмет службового підроблення. Поняття неправомірної вигоди. Суспільно небезпечні діяння з неправомірною вигодою. Суб'єкт кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Тема 26. Кримінальні правопорушення у сфері правосуддя

Суспільно небезпечні діяння у складах кримінальних правопорушень, суб'єктами яких є судді та працівники правоохоронних органів. Суспільно небезпечні діяння у складах кримінальних правопорушень, що вчиняються потерпілим, свідками, експертами, перекладачами. Суспільно небезпечні діяння пов'язані з невиконанням чи протидією виконанню судових рішень.

1.4. Кримінальне процесуальне право

Тема 1. Кримінальний процес: загальні положення

Кримінальний процес: поняття, сутність та завдання. Поняття кримінального процесу як специфічного виду діяльності. Поняття завдань кримінального процесу. Історичні форми кримінального процесу.

Кримінальні процесуальні функції: поняття та різновиди. Поняття процесуальних функцій. Види функцій кримінального процесу.

Система кримінального процесу. Поняття стадій кримінального процесу, їх система, зміст і завдання. Поняття системи кримінального процесу. Поняття стадій кримінального процесу. Ознаки стадій кримінального процесу. Система стадій кримінального процесу, їх загальна характеристика, завдання та особливості.

Кримінальна процесуальна форма, відносини та гарантії. Поняття, структура і особливості кримінально-процесуальних правовідносин. Поняття кримінально-процесуальної форми. Особливості кримінально-процесуальної форми. Гарантії у кримінальному судочинстві, їх характеристика.

Наука кримінального процесу, її предмет, система та методи. Поняття науки кримінального процесу. Предмет та система науки кримінального процесу.

Система методів науки кримінального процесу.

Тема 2. Кримінальний процесуальний закон

Кримінальне процесуальне право: поняття та значення. Поняття кримінального процесуального права як галузі права. Система галузі кримінального процесуального права.

Кримінальні процесуальні норми: поняття, структура і різновиди. Поняття кримінальних процесуальних норм. Структура кримінальних процесуальних норм. Особливості санкцій кримінальних процесуальних норм. Класифікація норм кримінального процесуального права.

Кримінальне процесуальне законодавство: поняття та система. Джерела кримінального процесуального права. Поняття кримінального процесуального

закону та його значення. Структура КПК України. Джерела кримінального процесуального права України. Значення рішень Конституційного Суду України, роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, відомчих нормативних актів МВС і Генеральної прокуратури України для кримінального судочинства. Практика Європейського суду з прав людини як джерело кримінального процесуального права.

Дія кримінального процесуального законодавства у просторі, в часі та за колом осіб. Дія норм кримінального процесуального права у часі. Поняття території, на яку поширюється дія кримінального процесуального законодавства України. Випадки, коли кримінальне процесуальне законодавство України діє за межами території України. Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо окремої категорії осіб.

Тема 3. Засади кримінального провадження

Засади кримінального провадження: поняття, значення, класифікація, система та правові гарантії реалізації. Поняття та значення засад кримінального провадження. Класифікація засад кримінального провадження. Система засад кримінального судочинства і правові гарантії їх реалізації.

Загально правові засади та специфіка їх застосування у кримінальному провадженні. Зміст принципів верховенства права. Законність. Повага до людської гідності. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Недоторканність житла чи іншого володіння особи. Таємниця спілкування. Невтручання у приватне життя. Недоторканність права власності. Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень.

Загально процесуальні засади та специфіка їх застосування у кримінальному провадженні. Рівність перед законом і судом. Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Безпосередність дослідження показань, речей і документів. Забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Диспозитивність. Гласність і відкритість судового розгляду та його повне фіксування технічними засобами. Розумність строків. Мова, якою здійснюється кримінальне судочинство.

Кримінальні процесуальні (або галузеві) засади та їх правовий зміст. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Заборона двічі притягуватися до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення. Забезпечення права на захист. Публічність.

Тема 4. Учасники кримінального провадження

Учасники кримінального провадження: поняття і класифікація. Поняття суб'єктів кримінального процесу, їх місце і роль у кримінальному судочинстві. Сторони та інші учасники кримінального провадження. Класифікація суб'єктів кримінального процесу.

Суд, слідчий суддя, присяжний. Суд, суддя в кримінальному процесі. Функції та повноваження суду (судді). Слідчий суддя в досудовому провадженні. Правовий статус присяжного.

Сторона обвинувачення. Прокурор у кримінальному процесі та його процесуальне становище у різних стадіях кримінального процесу. Органи досудового розслідування та їх компетенція. Керівник органу досудового розслідування. Процесуальне становище слідчого органу досудового розслідування в кримінальному процесі. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого. Оперативні підрозділи.

Сторона захисту. Підозрюваний та обвинувачений, виправданий, засуджений, їх права та обов'язки. Захисник і його процесуальне становище. Залучення захисника до кримінального провадження.

Потерпілий та його представник у кримінальному провадженні. Потерпілий як учасник кримінального процесу. Представники та законні представники потерпілого, їх права та обов'язки.

Інші учасники кримінального процесу. Заявник. Цивільний позивач, його права і обов'язки у кримінальному процесі. Цивільний відповідач, його права і обов'язки. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Представник цивільного позивача і відповідача. Свідок, його права та обов'язки, відповідальність. Перекладач, його права та обов'язки. Експерт, його права та обов'язки, відповідальність. Спеціаліст, його права та обов'язки, відповідальність. Секретар судового засідання, його повноваження. Судовий розпорядник, його повноваження.

Відводи. Обставини, що виключають можливість участі в кримінальному провадженні. Відводи, самовідводи і порядок їх вирішення.

Тема 5. Докази і доказування в кримінальному процесі

Докази: поняття і ознаки. Поняття, сутність і значення кримінального процесуального доказування. Доказове право. Поняття доказів. Належність, достовірність і допустимість доказів. Умови визнання доказів недопустимими. Достатність доказів для прийняття рішення у кримінальній справі.

Класифікація доказів. Класифікація доказів. Первісні і похідні докази. Обвинувальні і виправдувальні докази. Прямі і непрямі докази. Особисті і речові докази.

Доказування в кримінальному процесі: поняття, значення, елементи. Елементи кримінально-процесуального доказування. Способи збирання доказів та їх процесуальних джерел. Перевірка і оцінка доказів та їх джерел.

Предмет, межі і суб'єкти доказування. Предмет, межі і суб'єкти доказування у кримінальному провадженні. Обов'язок та тягар доказування у кримінальному процесі. Особливості доказування в окремих стадіях кримінального провадження.

Характеристика процесуальних джерел доказів, їх різновиди. Поняття джерел доказів та їх види. Показання та їх доказове значення в кримінальному провадженні. Показання свідків і потерпілих. Речові докази, строки і порядок їх зберігання. Документи як джерела доказів. Вирішення питання про речові докази і документи. Висновок експерта і його доказове значення.

Тема 6. Процесуальні документи, строки і витрати

Процесуальні документи: поняття, різновиди, зміст, форма, значення. Поняття процесуальних документів, їх види. Зміст, форма та значення

процесуальних документів у кримінальному процесі.

Процесуальні строки: поняття, класифікація, значення, порядок обчислення. Процесуальні строки і їх правова природа. Поняття, значення і правила обчислення процесуальних строків. Обов'язковість додержання процесуальних строків. Порушення процесуальних строків і їх наслідки. Види процесуальних строків. Критерії визначення розумних строків. Особливості обчислення строків, що визначаються годинами, днями, місяцями.

Поняття і різновиди процесуальних витрат. Процесуальні витрати, їх поняття, види і значення. Визначення розміру та розподіл процесуальних витрат. Зменшення розміру процесуальних витрат. Звільнення від оплати, відстрочення та розстрочення процесуальних витрат. Витрати, що покладаються на державу.

Рішення щодо процесуальних витрат.

Тема 7. Заходи забезпечення кримінального провадження

Заходи забезпечення кримінального провадження: поняття та класифікація. Поняття заходів забезпечення кримінального провадження. Види заходів забезпечення кримінального провадження.

Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Органи, уповноважені застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження.

Різновиди заходів забезпечення кримінального провадження, підстави та порядок їх застосування. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик, привід. Накладення грошового стягнення. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Відсторонення від посади. Тимчасовий доступ до речей і документів. Тимчасове вилучення майна. Арешт майна.

Мета і підстави застосування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Поняття запобіжних заходів. Відмінність між запобіжними заходами та іншими заходами забезпечення кримінального провадження. Класифікація запобіжних заходів.

Різновиди запобіжних заходів. Особисте зобов'язання. Особиста порука. Застава. Домашній арешт. Тримання під вартою. Затримання особи.

Порядок застосування, зміни і скасування запобіжних заходів. Підстави і порядок застосування запобіжних заходів. Підстави і порядок зміни і скасування запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні, зміні чи скасуванні запобіжного заходу.

Тема 8. Досудове розслідування

Досудове розслідування: поняття, значення та завдання. Поняття, значення і завдання стадії досудового розслідування. Етапи досудового розслідування. Поняття і значення загальних положень досудового розслідування. Взаємодія слідчого і оперативних підрозділів. Доручення слідчого. Використання науково-технічних засобів при проведенні досудового розслідування. Розслідування кримінальних правопорушень слідчою групою. Здійснення прокурорського нагляду, відомчого і судового контролю за законністю в діяльності органів розслідування.

Початок досудового розслідування. Підстави для початку досудового

розслідування. Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчі дії, що допускається здійснювати до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення досудового розслідування без внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Форми досудового розслідування. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків. Дізнання і досудове слідство як форми досудового розслідування. Особливості розслідування кримінальних проступків.

Підслідність: поняття та різновиди. Поняття підслідності та її види.

Правила територіальної підслідності. Підслідність за зв'язком проваджень.

Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування. Підстави для об'єднання і виділення досудового розслідування. Недопустимість об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування.

Строки досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування. Строки дізнання. Строки досудового слідства. Продовження строку досудового розслідування.

Матеріали досудового розслідування. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Розгляд клопотань під час досудового розслідування. Строки і порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.

Тема 9. Слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії

Слідчі (розшукові) дії: поняття і система. Поняття, види та система слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Класифікація слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Вимоги до проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Гласні слідчі (розшукові) дії. Допит: поняття, види та порядок проведення. Пред'явлення для впізнання: поняття, види та порядок проведення. Обшук: поняття, мета та порядок проведення. Огляд: поняття, мета, види та порядок проведення. Слідчий експеримент. Освідування особи. Експертиза: поняття, підстави та процесуальний порядок проведення.

Негласні слідчі (розшукові) дії. Поняття та система негласних слідчих (розшукових) дій. Суб'єкти прийняття рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні. Втручання у приватне спілкування. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. Спостереження за особою, річчю або місцем. Моніторинг банківських рахунків. Аудіо-, відеоконтроль місця. Контроль за вчиненням злочину. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Тема 10. Повідомлення про підозру

Підозра у кримінальному провадженні: поняття і ознаки. Поняття, підстави та значення повідомлення про підозру. Випадки повідомлення про підозру.

Зміст і форма письмового повідомлення про підозру. Складання повідомлення про підозру. Зміст письмового повідомлення про підозру.

Порядок повідомлення про підозру. Допит підозрюваного. Порядок повідомлення про підозру. Права підозрюваного та їх роз'яснення. Вручення письмового повідомлення про підозру. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб.

Зміна повідомлення про підозру. Підстави для зміни повідомлення про підозру. Процедура зміни повідомлення про підозру.

Тема 11. Зупинення і закінчення досудового розслідування

Зупинення досудового розслідування: поняття, підстави та процесуальний порядок. Поняття, підстави, умови та процесуальний порядок зупинення досудового розслідування. Розшук підозрюваного.

Відновлення досудового розслідування: поняття, підстави та процесуальний порядок. Підстави для відновлення досудового розслідування. Процесуальний порядок відновлення досудового розслідування.

Форми закінчення досудового розслідування. Загальні положення закінчення досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження: підстави та процесуальний порядок. Підстави та процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності. Клопотання прокурора про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Обвинувальний акт та його значення. Клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру та його зміст. Вручення копій обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру та реєстру матеріалів досудового розслідування. Систематизація і технічне оформлення матеріалів кримінального провадження.

Тема 12. Підсудність у кримінальному провадженні. Підготовче провадження у першій інстанції

Підсудність: поняття та різновиди. Поняття і значення підсудності у кримінальному процесі. Види підсудності. Підстави та порядок передачі справ з одного суду до іншого.

Підготовче провадження: поняття, завдання, порядок здійснення та строки. Поняття, сутність і завдання підготовчого судового провадження. Порядок і строки підготовчого судового провадження. Порядок підготовчого судового провадження.

Рішення, які має право прийняти суд на стадії підготовчого провадження. Питання, які з'ясовуються суддею при підготовчому судовому провадженні. Рішення, які приймаються за результатами підготовчого судового провадження. Закриття кримінального провадження на стадії підготовчого провадження. Підстави і процесуальний порядок повернення обвинувального акту, клопотань

про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру прокурору або за підсудністю. Призначення судового розгляду.

Ви рішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду. Дії судді, пов'язані з підготовкою до судового розгляду.

Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Процесуальний порядок ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Тема 13. Судовий розгляд

Судовий розгляд: поняття, система та загальні положення. Сутність і значення стадії судового розгляду. Загальні положення судового розгляду кримінальної справи. Безпосередність, усність, безперервність судового розгляду. Учасники судового розгляду та наслідки їх неявки до суду. Підстави і порядок відкладення судового засідання, зупинення судового провадження. Заходи, які застосовуються до порушників порядку у залі судових засідань. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Межі судового розгляду. Поняття та значення меж судового розгляду. Встановлення меж судового розгляду.

Процедура судового розгляду. Етапи судового розгляду, їх зміст. Суть, структура і завдання підготовчої частини судового засідання. Поняття і завдання судового слідства. Порядок дослідження доказів в судовому засіданні. Спрощений порядок судового слідства. Порядок судових дебатів. Промови і репліки сторін. Останнє слово обвинуваченого. Процесуальний порядок постановлення судового рішення. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції. Спрощене судове провадження щодо кримінальних проступків.

Провадження в суді присяжних.

Тема 14. Судові рішення у кримінальному провадженні

Судові рішення: поняття та значення. Поняття судових рішень. Значення судових рішень у кримінальному провадженні.

Законність, обґрунтованість і вмотивованість судових рішень. Суть законності судового рішення. Обґрунтованість судового рішення. Вмотивованість судового рішення. Наслідки порушення вимог щодо законності, обґрунтованості і вмотивованості судових рішень.

Ухвала суду: поняття, різновиди та зміст. Поняття та види ухвал суду. Порядок постановлення ухвали. Структура і зміст ухвали суду. Особливості оформлення ухвали, що постановляється без виходу суду до нарадчої кімнати.

Вирок суду: поняття, різновиди та зміст. Поняття і значення вироку. Види вироків. Структура і зміст обвинувального і виправдувального вироку.

Порядок ухвалення та проголошення судового рішення. Окрема думка судді. Порядок ухвалення судового рішення. Проголошення судового рішення. Звільнення обвинуваченого з-під варті. Заходи піклування про неповнолітніх, непрацездатних і збереження майна обвинуваченого. Значення та оформлення окремої думки судді.

Роз'яснення змісту судового рішення. Порядок роз'яснення судового рішення.

Тема 15. Провадження в суді апеляційної інстанції.

Провадження в суді апеляційної інстанції: поняття, риси, завдання та значення. Правова природа, сутність і завдання перевірки судових рішень в апеляційному порядку. Суди, які розглядають справи в апеляційному порядку, їх повноваження.

Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Судові рішення, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Суб'єкти права на апеляційне оскарження, процесуальний порядок і строки апеляційного оскарження. Право на апеляційне оскарження. Порядки строки апеляційного оскарження вироку, ухвали про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, ухвали суду, ухвали слідчого судді.

Форма та зміст апеляційної скарги. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова у відкритті провадження. Вимоги до апеляційної скарги. Підстави для залишення апеляційної скарги без руху. Підстави та наслідки повернення апеляційної скарги. Підстави та наслідки відмови у відкритті апеляційного провадження.

Наслідки подання апеляційної скарги. Підготовка до апеляційного розгляду. Дії судді-доповідача по підготовці справи до апеляційного розгляду.

Заперечення на апеляційну скаргу. Відмова від апеляційної скарги, зміна та доповнення апеляційної скарги під час апеляційного провадження. Заперечення на апеляційну скаргу. Процесуальний порядок відмови від апеляційної скарги, її зміни чи доповнення.

Межі перегляду судом апеляційної інстанції. Апеляційний розгляд. Визначення меж перегляду справи судом апеляційної інстанції. Процедура апеляційного розгляду. Письмове апеляційне провадження.

Результати розгляду кримінального провадження апеляційним судом. Повноваження суду апеляційної інстанції за результатами розгляду справи. Підстави для зміни чи скасування судового рішення судом апеляційної інстанції. Підстави для скасування судового рішення судом апеляційної інстанції. Підстави для призначення нового розгляду у суді першої інстанції.

Судові рішення суду апеляційної інстанції. Вирок суду апеляційної інстанції.

Ухвала суду апеляційної інстанції.

Тема 16. Провадження з виконання судових рішень

Провадження з виконання судових рішень: завдання та значення. Поняття, значення та завдання стадії виконання судових рішень. Питання, які вирішуються судом під час виконання вироків. Нагляд за дотриманням законів під час виконання судових рішень.

Порядок набрання законної сили судовим рішенням. Набрання судовим рішенням законної сили. Наслідки набрання законної сили судовим рішенням. Обов'язковість рішень суду.

Порядок звернення вироку, ухвали суду до виконання. Порядок та строки звернення судового рішення до виконання. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні. Органи і служби, які виконують вирок і забезпечують виконання кримінальних покарань.

Відстрочка виконання вироку. Підстави і процедура відстрочки виконання вироку.

Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироків. Порядок їх вирішення. Процесуальний порядок розгляду та вирішення питань, які виникають під час виконання вироку. Підстави для звільнення відвідбування кримінального покарання. Умовно-дострокове звільнення від покарання і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Застосування до засуджених примусового лікування та його припинення. Тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі. Умови утримання осіб, засуджених до позбавлення волі. Розгляд судом клопотання про зняття судимості.

Тема 17. Провадження в суді касаційної інстанції

Провадження в суді касаційної інстанції: поняття, риси, завдання та значення. Суть і значення касаційного провадження. Завдання стадії касаційного провадження.

Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку. Об'єкти права на касаційне оскарження у кримінальному процесі.

Особи, які мають право подати касаційну скаргу, порядок і строки касаційного оскарження. Право на касаційне оскарження. Строки касаційного оскарження. Порядок подання касаційної скарги.

Вимоги до касаційної скарги. Залишення касаційної скарги без руху або її повернення. Форма і зміст касаційної скарги. Підстави та наслідки залишення касаційної скарги без руху або її повернення.

Відкриття касаційного провадження. Підготовка касаційного розгляду. Порядок і строки відкриття касаційного провадження. Дії судді-доповідача по підготовці справи до касаційного розгляду.

Заперечення на касаційну скаргу. Відмова від касаційної скарги, зміна і доповнення касаційної скарги під час касаційного провадження. Заперечення на касаційну скаргу. Процесуальний порядок відмови від касаційної скарги та її доповнення.

Межі перегляду судом касаційної інстанції. Касаційний розгляд. Межі перегляду справи судом касаційної інстанції. Процедура касаційного розгляду.

Результати розгляду справи касаційним судом. Судові рішення суду касаційної інстанції. Повноваження суду касаційної інстанції за результатами розгляду справи, зміст судових рішень суду касаційної інстанції.

Тема 18. Провадження за нововиявленими обставинами

Провадження за нововиявленими обставинами: поняття, завдання і значення. Загальні положення перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Строки та підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Тема 19. Особливі порядки кримінального провадження

Кримінальне провадження на підставі угод. Види угод, їх ініціювання та умови укладання. Зміст угоди про примирення. Зміст угоди про визнання винуватості. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди. Вирок на підставі угоди. Наслідки невиконання угоди.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності окремої категорії осіб, їх затримання і обрання запобіжного заходу.

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх. Особливості проведення процесуальних дій та застосування заходів примусу щодо неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених. Порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Особливості досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Особливості досудового та судового кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб. Проведення психіатричної експертизи. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Кримінальне провадження, яке містить державну таємницю. Особливості кримінального провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження.

Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Особливості здійснення кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України.

Тема 20. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження:

поняття, завдання та правова основа. Поняття міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві. Законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження.

Загальні засади міжнародного співробітництва. Загальні засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Обсяг та види міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Центральні органи України, що забезпечують міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні.

Процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу. Виконання запиту в іноземній державі. Розгляд запиту іноземного компетентного органу про міжнародну правову допомогу. Порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України. Виклик особи, яка перебуває за межами України.

Сутність видачі (екстрадиції) особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція). Межі кримінальної відповідальності виданої особи. Центральні органи України щодо видачі особи (екстрадиції). Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України. Екстрадиційний арешт. Проведення екстрадиційної перевірки. Відмова у видачі особи (екстрадиції).

Кримінальне провадження у порядку перейняття. Порядок і умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав. Порядок кримінального провадження, що перейняте від іншої держави.

Визнання та виконання вироків іноземних судів і передання засуджених осіб. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав. Виконання вироку суду іноземної держави. Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Визнання та виконання вироків міжнародних судових установ.

1.5. Цивільне право України

Тема 1. Загальні положення Цивільного права.

Об'єктивність поділу права на приватне і публічне. Поняття цивільного права як приватного права. Предмет та метод цивільного права. Функції цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права.

Основні цивільно-правові системи світу (романо-германська (континентальна), англо-американська). Інші цивільно-правові системи світу.

Поняття, предмет та методи цивільного права як науки. Цивільне право як навчальна дисципліна.

Поняття та види джерел цивільного права. Поняття та види актів цивільного законодавства. Конституція України як основа цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основний акт цивільного

законодавства. Закони України як акти цивільного законодавства України. Регулювання цивільних відносин актами Президента України. Постанови Кабінету Міністрів України як акти цивільного законодавства. Особливості актів інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим, що регулюють цивільні відносини. Забезпечення верховенства норм Цивільного кодексу України. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного права. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Звичаї як джерела цивільного права. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Аналогія закону та аналогія права. Тлумачення цивільно-правових норм.

Тема 2. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин

Поняття цивільного правовідношення. Елементи цивільного правовідношення. Суб'єкти цивільних правовідносин. Об'єкти цивільних правовідносин. Зміст цивільних правовідносин. Поняття та зміст суб'єктивних прав та обов'язків. Види цивільних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

Тема 3. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність фізичної особи. Виникнення і припинення цивільної правоздатності фізичної особи. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи. Нікчемність правочинів та недійсність актів, що обмежують можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки. Співвідношення цивільної правоздатності та суб'єктивного цивільного права. Цивільна дієздатність фізичної особи та її обсяг. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Опіка та піклування. Місце проживання фізичної особи та його цивільно-правове значення. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Акти цивільного стану. Фізична особа – підприємець. Принципи та умови здійснення підприємницької діяльності фізичною особою. Цивільно-правова відповідальність фізичної особи-підприємця. Управління майном, що використовується для підприємницької діяльності органом опіки та піклування. Банкрутство фізичної особи-підприємця.

Тема 4. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки. Класифікація юридичних осіб. Створення юридичної особи. Установчі документи юридичних осіб. Державна реєстрація юридичних осіб. Індивідуалізація юридичної особи. Місцезнаходження юридичної особи. Найменування юридичної особи. Комерційне (фірмове) найменування підприємницьких товариств. Використання юридичними особами торговельних марок та географічних зазначень товарів (продукції), послуг, робіт, які вони випускають, надають, виконують. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичних осіб. Органи юридичної особи та їх види. Організаційно-правові форми юридичних осіб. Товариства та установи. Підприємницькі товариства. Господарське товариство та його види. Створення господарських товариств однією особою. Виробничий кооператив. Непідприємницькі товариства та їх види. Правовий статус установ. Філії та представництва юридичної особи. Припинення юридичних осіб. Припинення

юридичної особи у формі правонаступництва (злиття, приєднання, поділ та перетворення). Припинення юридичної особи у формі ліквідації. Добровільний порядок ліквідації юридичної особи. Припинення юридичної особи у формі ліквідації через процедуру банкрутства. Виділ юридичної особи. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних відносин

Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах. Органи та представники, через яких діють у цивільних відносинах держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Відповідальність за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад.

Тема 5. Об'єкти цивільних прав. Особисті немайнові права.

Поняття та види об'єктів цивільних прав. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Речі та їх класифікація. Складові частини речі та складна річ. Головна річ та її приналежність. Продукція, плоди та доходи. Майно. Підприємство (єдиний майновий комплекс). Гроші. Валютні цінності як об'єкти цивільних прав. Цінні папери та їх ознаки. Групи та види цінних паперів. Оборотоzdатність цінних паперів. Цінні папери на пред'явника, іменні та ордерні цінні папери. Порядок передачі прав за цінними паперами. Документарні та бездокументарні цінні папери. Нематеріальні блага: результати інтелектуальної, творчої діяльності людини, інформація. Особисті немайнові блага фізичної особи.

Поняття, ознаки і класифікація особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи та соціальне буття фізичної особи. Особисті немайнові права юридичних осіб. Обмеження особистих немайнових прав. Здійснення та захист особистих немайнових прав.

Тема 6. Правочини. Представництво.

Поняття правочину та його ознаки. Види правочинів. Умови дійсності правочинів. Законність змісту правочину. Здатність осіб до вчинення правочину. Форма вчинення правочину, її види. Захист прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей при вчиненні правочину їх батьками (усиновлювачами). Презумпція правомірності правочину. Державна реєстрація правочину та її значення. Місце вчинення правочину. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Поняття та види недійсних правочинів. Правові наслідки недійсності правочину. Момент, з якого правочин вважається недійсним. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

Поняття та види представництва. Значення інституту представництва. Підстави виникнення представництва та його види. Представництво за законом. Представництво на підставі акту органу юридичної особи. Договірне представництво. Представництво за довіреністю. Комерційне представництво. Передоручення. Повноваження представника. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Поняття і види довіреності. Форма та строк довіреності. Довіреність юридичної особи. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які

були визначені довіреністю.

Тема 7. Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав. Цивільно-правова відповідальність.

Поняття здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Межі здійснення цивільних прав. Зловживання правом. Виконання цивільних обов'язків. Право на захист цивільних прав та інтересів. Захист цивільних прав та інтересів судом. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування. Захист цивільних прав нотаріусом. Самозахист суб'єктивних цивільних прав та інтересів. Визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Поняття, ознаки та функції цивільно-правової відповідальності. Види та форми цивільно-правової відповідальності. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правова відповідальність незалежно від наявності вини. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

Тема 8. Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність

Поняття та визначення строку та терміну. Види цивільно-правових строків та термінів. Початок перебігу та закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку. Поняття, значення і види дії позовної давності. Зміна тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності. Початок перебігу, зупинення і переривання позовної давності. Перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності. Поновлення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Тема 9. Загальна характеристика речового права та прав власності

Загальна характеристика речового права. Види речових прав. Право власності. Суб'єкти права власності. Право власності Українського народу. Публічна і приватна власність. Поняття права приватної власності. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти права приватної власності. Об'єкти права власності. Зміст права власності. Правомочності власника. Обов'язки власника. Загальні засади здійснення права власності. Межі права власності та підстави його обмеження.

Тема 10. Набуття та припинення права власності

Поняття і види підстав набуття права власності: первісні та похідні, загальні та спеціальні. Набуття права власності: юридичною особою публічного права; добросовісним набувачем на майно, відчужене особою, яка не мала на це право; на новостворене майно; на перероблену річ; на безхазяйну річ; на рухому річ, від якої власник відмовився; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб; шляхом привласнення загальнодоступних дарів природи; за набувальною давністю; в результаті приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності. Момент набуття права власності. Момент набуття права власності за договором. Правовстановлюючі документи. Підстави припинення права власності. Відчуження власником свого майна. Відмова

власника від права власності. Припинення права власності особи на майно, яке за законом не може їй належати. Припинення права власності внаслідок знищення майна. Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності. Викуп пам'яток культурної спадщини. Реквізиція. Конфіскація. Інші підстави припинення права власності.

Тема 11. Право спільної власності. Захист права власності.

Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності. Порядок визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Тягар утримання майна, що є у спільній частковій власності, та визначення приналежності плодів, продукції і доходів від його використання. Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Поділ майна, що є у спільній частковій власності. Право спільної сумісної власності та його здійснення. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

Загальні засади захисту права власності. Речово-правові способи захисту права власності. Витребування майна від особи, яка незаконно заволоділа ним (віндикаційний позов), та розрахунки при цьому. Особливості витребування майна від добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Визнання права власності. Визнання незаконним правового акту, що порушує право власності. Особливості відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку із зниженням їх цінності. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.

Тема 12. Речові права на чуже майно

Загальна характеристика речових прав на чуже майно, їх види. Право володіння чужим майном: суб'єкти, підстави виникнення та припинення. Обов'язок недобросовісного володільця щодо повернення майна особі, яка має на нього право власності чи інше право, або яка є добросовісним володільцем. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут). Суб'єкти, об'єкти, види та зміст сервітуту, порядок його встановлення та припинення. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Підстави виникнення та припинення. Строк договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб, та землекористувача. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою. Поняття та підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови, та землекористувача. Підстави та правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою для забудови.

Тема 13. Загальна характеристика права інтелектуальної власності.

Авторське право і суміжні права. Патентне право. Інші види прав інтелектуальної власності.

Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.

Поняття авторського права. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Співавторство. Виникнення авторського права. Особисті немайнові та майнові права автора, строки їх чинності та наслідки припинення. Поняття і види суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Порухення авторських і суміжних прав, порядок і способи їх захисту.

Поняття патентного права. Винахід, корисна модель, промисловий зразок як об'єкти патентного права. Суб'єкти патентного права. Патент та його види. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок, строки їх чинності. Підстави та правові наслідки припинення чинності патенту та визнання його недійсним. Право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Поняття комерційного (фірмового) найменування. Поняття торговельної марки. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення та його зміст.

Право інтелектуальної власності на наукове відкриття, накомпонування інтегральної мікросхеми, на раціоналізаторську пропозицію, на сорт рослин, породу тварин, на комерційну таємницю.

Тема 14. Загальні положення про зобов'язання.

Поняття, загальна характеристика та функції зобов'язального права. Співвідношення зобов'язального та речового права. Система зобов'язального права. Поняття зобов'язання, його зміст та підстави виникнення. Суб'єкти у зобов'язанні. Заміна сторін у зобов'язанні. Третя особа у зобов'язанні. Види зобов'язань. Договірні та позадоговірні зобов'язання. Грошові зобов'язання.

Поняття та загальні умови виконання зобов'язання. Суб'єктивне виконання зобов'язання. Предмет виконання зобов'язання. Спосіб, строк (термін) та місце виконання зобов'язання. Підтвердження виконання зобов'язання.

Загальна характеристика видів забезпечення виконання зобов'язання (зобов'язань). Неустойка. Завдаток. Порука. Гарантія. Застава. Притримання.

Поняття та загальна характеристика припинення зобов'язань. Підстави припинення зобов'язань. Виконання зобов'язання. Передання боржником кредиторів відступного. Зарахування зустрічних однорідних вимог. Припинення зобов'язань за домовленістю сторін. Новація і сфера її застосування. Припинення зобов'язань шляхом прощення боргу. Неможливість виконання зобов'язання як підстава для його припинення. Поєднання боржника і кредитора в одній особі як підстава припинення зобов'язання. Смерть фізичної особи або ліквідація юридичної особи – підстава припинення зобов'язання.

Поняття та правові наслідки порушення зобов'язання. Одностороння відмова від зобов'язання. Розірвання договору. Поняття та умови відповідальності за порушення зобов'язання. Підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення

грошового зобов'язання.

Тема 15. Загальні положення про цивільно-правовий договір

Поняття, загальна характеристика та значення цивільно-правового договору. Свобода договору та її межі. Види договорів. Публічний договір. Договір приєднання. Попередній договір. Договір на користь третьої особи. Змішаний договір. Зміст договору. Форма договору. Порядок та стадії укладення договору. Оферта. Акцепт. Переддоговірні спори. Укладення договорів на біржах, аукціонах, конкурсах. Зміна та розірвання договору.

Тема 16. Договори про передачу майна у власність.

Загальні положення про договір купівлі-продажу. Права та обов'язки сторін за договором. Правові наслідки порушення умов договору. Види договорів купівлі-продажу. Договір роздрібної купівлі-продажу та його види. Договір купівлі-продажу підприємства. Договір поставки. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Договір міни.

Поняття, предмет, форма договору дарування та його види. Права та обов'язки сторін за договором. Договір дарування з умовою передання дарунку у майбутньому. Договір дарування з покладенням на обдарованого обов'язку на користь третьої особи. Розірвання договору на вимогу дарувальника. Поняття, предмет та форма договору про пожертву. Сторони за договором про пожертву. Права жертвувачів. Інші види прав інтелектуальної власності.

Тема 17. Договори про передачу майна у тимчасове користування.

Поняття, предмет, форма договору ренти. Сторони в договорі ренти, їх права та обов'язки. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого під виплату ренти.

Поняття, предмет, форма та строк договору позички. Зміст договору позички. Розірвання договору. Припинення договору.

Поняття, предмет, форма договору довічного утримання (догляду). Сторони в договорі, їх права та обов'язки. Забезпечення виконання договору. Припинення договору. Правові наслідки розірвання договору. Перехід права обов'язків за договором.

Поняття, предмет та строк договору найму. Сторони в договорі найму, їх права та обов'язки. Права третіх осіб на річ, яка передана у найм. Правові наслідки зміни власника речі, переданої у найм. Піднайм. Припинення договору найму. Окремі види договору найму (оренди). Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Договір лізингу та його види.

Поняття договору найму (оренди) житла та його види. Предмет та форма договору комерційного найму (оренди) житла. Сторони в договорі, їх права та обов'язки. Строк договору. Договір піднайму житла. Заміна наймача у договорі. Підстави та правові наслідки розірвання договору.

Тема 18. Договори про виконання робіт.

Поняття та види договору підяду. Сторони за договором, їх права та обов'язки. Строки в договорі. Порядок оплати роботи. Розрахунки між

сторонами у разі випадкового знищення предмету договору або неможливості закінчення роботи. Якість та гарантії якості роботи. Види договору підряду. Договір побутового підряду. Договір будівельного підряду. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт.

Поняття та предмет договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Сторони договору, їх права та обов'язки. Ризики та відповідальність сторін за договором.

Тема 19. Договори про надання послуг.

Поняття та види договорів про надання послуг. Умови договорів про надання послуг. Сторони договору, їх права та обов'язки. Виконання договору про надання послуг.

Загальні положення про перевезення. Система транспортних договорів. Договір перевезення вантажу. Порядок укладення та форма договору. Сторони в договорі, їх права та обов'язки. Довгостроковий договір. Договір чартеру (фрахтування). Особливості перевезення вантажу різними видами транспорту. Договір повітряного перевезення вантажу. Договір перевезення вантажу внутрішніми річковими шляхами. Договір перевезення вантажу автомобільним транспортом. Договір залізничного перевезення вантажів. Договір морського перевезення вантажу. Відповідальність сторін за порушення умов договору. Претензії і позови в транспортних зобов'язаннях. Договір перевезення пасажирів та багажу. Права і обов'язки сторін за договором.

Поняття та загальна характеристика договору транспортного експедирування. Елементи договору транспортного експедирування. Права та обов'язки сторін. Припинення договору. Відповідальність сторін.

Поняття, предмет та форма договору зберігання. Сторони за договором, їх права та обов'язки. Зберігання речей, визначених родовими ознаками. Відповідальність зберігача за договором зберігання. Договір складського зберігання. Складські документи. Спеціальні види зберігання. Особливості зберігання в

ломбардах, у банківських сейфах, в камерах схову організацій транспорту, у гардеробі організацій та у готелях. Договір зберігання автотранспортного засобу. Зберігання речей пасажирів під час його перевезення. Зберігання речей, що є предметом спору. Договір охорони.

Поняття договору доручення. Сторони договору доручення, їх права та обов'язки. Строк договору. Припинення договору та його наслідки.

Поняття та умови договору комісії. Сторони за договором, їх права та обов'язки. Виконання договору. Субкомісія.

Поняття, предмет та форма договору управління майном. Істотні умови договору. Строк договору. Сторони в договорі, їх права і обов'язки. Відповідальність управителя. Припинення договору.

Тема 20. Договори, пов'язані з розрахунково-кредитними відносинами

Поняття і значення страхування. Об'єкти та види страхування. Співстрахування. Перестрахування. Суб'єкти страхових відносин. Поняття, предмет та форма договору страхування. Сторони у договорі страхування, їх права та обов'язки. Укладення договору страхування на користь третьої особи.

Істотні умови договору. Припинення договору страхування. Недійсність договору страхування. Договір страхування майна. Договір страхування цивільної відповідальності. Поняття і види зобов'язань з особистого страхування. Страхування життя. Страхування від нещасних випадків і захворювань. Медичне страхування. Обов'язкове страхування.

Поняття, предмет та форма договору позики. Сторони за договором, їх права та обов'язки. Виконання договору позики.

Поняття, сторони та форма кредитного договору. Права та обов'язки сторін за договором. Комерційний кредит.

Поняття, сторони та форма договору банківського вкладу. Види банківських вкладів. Договір банківського вкладу на користь третьої особи. Виконання і припинення договору банківського вкладу.

Поняття та предмет договору банківського рахунка. Сторони за договором, їх права та обов'язки. Відповідальність банку за неналежне виконання операцій за рахунком клієнта. Обмеження права розпорядження рахунком. Розірвання договору банківського рахунка. Банківська таємниця.

Поняття та предмет договору факторингу. Сторони в договорі факторингу, їх права та обов'язки.

Розрахункові зобов'язання. Поняття і форми розрахунків. Правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків. Готівкові розрахунки як форма виконання грошових зобов'язань. Поняття, зміст та основні форми безготівкових розрахунків. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень. Розрахунки за акредитивом. Поняття та види акредитивів. Розрахунки за інкасовими дорученнями. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Тема 21. Договори про передачу результатів творчої діяльності

Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Види ліцензій та права ліцензіата за ними. Поняття, предмет і строк ліцензійного договору. Сторони договору, їх права та обов'язки. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Поняття, предмет та форма договору комерційної концесії. Особливі умови договору комерційної концесії. Сторони договору, їх права та обов'язки. Договір комерційної субконцесії. Зміна та припинення договору.

Тема 22. Договори про спільну діяльність

Загальна характеристика та підстави виникнення зобов'язань, що виникають із спільної діяльності, та їх види. Поняття договору про спільну діяльність та його види. Форми та умови договору про спільну діяльність.

Поняття договору простого товариства. Права і обов'язки сторін за договором. Припинення договору.

Поняття засновницького договору. Права та обов'язки учасників засновницького договору. Зміна і припинення договору.

Тема 23. Зобов'язання з односторонніх дій

Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди та їх види. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка нагороди за

результатами конкурсу. Зміна умов та відмова від проведення конкурсу.

Поняття та призначення зобов'язань, що виникають при вчиненні дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Умови відшкодування витрат, понесених особою при веденні чужих справ без доручення.

Тема 24. Зобов'язання з відшкодування шкоди

Поняття та призначення зобов'язань, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. Суб'єкти зобов'язань та умови виникнення цих зобов'язань. Відшкодування шкоди, завданої рятівнику. Поняття та призначення зобов'язань, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи. Суб'єкти зобов'язань. Умови відшкодування шкоди, завданої рятівнику.

Поняття зобов'язань по усуненню загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Наслідки неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Поняття зобов'язань, що виникають з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (безпідставне набуття майна). Суб'єкти зобов'язань. Повернення в натурі безпідставно набутого майна. Безпідставно набуте майно, що не підлягає поверненню. Відшкодування доходів від безпідставно набутого майна і витрат на його утримання.

Зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист. Відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно. Відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної республіки Крим, органом місцевого самоврядування або їх посадовою або службовою особою. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою. Урахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування ядерної шкоди. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Тема 25. Загальні положення про спадкування

Поняття та види спадкування. Відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки осіб, які не входять до складу спадщини. Особливості спадкування окремих об'єктів. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана

спадкодавцем. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

Тема 26. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом.

Поняття заповіту та право на заповіт. Види заповіту. Форма заповіту. Права заповідача. Заповідальний відказ. Покладення. Встановлення сервітутуу заповіті. Право на обов'язкову частку у спадщині. Підпризначення спадкоємця. Скасування та зміна заповіту. Недійсність заповіту. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Виконання заповіту.

Поняття спадкування за законом і коло спадкоємців за законом. Черговість спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Спадкування за правом представлення. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

Тема 27. Здійснення спадкових прав. Спадковий договір

Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Спадкова трансмісія. Відмова від прийняття спадщини. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця. Відшкодування витрат, які падають на спадкоємця. Охорона спадкового майна та управління ним. Оформлення права на спадщину. Відумерлість спадщини.

Поняття, предмет та форма спадкового договору. Сторони в договорі, їх права і обов'язки. Забезпечення виконання та розірвання спадкового договору.

1.6. Цивільне процесуальне право

Тема 1. Поняття, завдання і джерела цивільного процесуального права України

Форми захисту прав та інтересів громадян і організацій. Конституція України про право громадян на звернення до суду за захистом своїх прав, свобод та інтересів. Зміцнення законності, підвищення ролі суду в умовах побудови правової держави.

Поняття цивільного-процесуального права і його значення. Предмет і метод цивільного процесуального права. Місце цивільного процесуального права в правовій системі України. Зв'язок цивільного процесуального права з іншими галузями права.

Джерела цивільного процесуального права. Значення судової практики при застосуванні цивільного процесуального законодавства. Норми цивільного процесуального права: поняття, види і структура. Межі дії норм цивільного процесуального права.

Цивільне судочинство: поняття, значення. Види цивільного судочинства.

Стадії цивільного судочинства.

Наука цивільного процесуального права: поняття, предмет, система.

Тема 2. Принципи цивільного процесуального права

Поняття принципів цивільного процесуального права та їх значення.

Система принципів цивільного процесуального права та їх класифікація.

Класифікація принципів за змістом і їх сферою поширення (загально правові, міжгалузеві, галузеві). Класифікація принципів за предметом

регулювання (організаційні та функціональні). Класифікація принципів за формою нормативного закріплення (принципи, закріплені Конституцією України, та принципи, закріплені законодавством про судочинство і судоустрій).

Принципи, закріплені Конституцією України.

Принципи, закріплені законодавством про судочинство і судоустрій. Взаємозв'язок принципів цивільного процесуального права.

Принцип законності та верховенства права. Принцип гуманізму. Принцип здійснення правосуддя виключно судами. Принцип незалежності суддів і підпорядкування їх тільки закону. Принцип недоторканості суддів. Принцип гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Принцип рівності усіх учасників процесу перед законом і судом. Принцип державної мови судочинства.

Принцип територіальності і спеціалізації побудови системи судів загальної юрисдикції. Принцип участі народу в здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Принцип виборності і призначуваності суддів. Здійснення правосуддя професійними суддями. Принцип здійснення правосуддя суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних.

Принципи диспозитивності. Принцип змагальності. Всебічність, повнота та об'єктивність дослідження обставин справи. Принцип процесуальної рівноправності сторін. Раціональна процесуальна форма. Безпосередність судового розгляду. Усність судового розгляду. Обов'язковість судових рішень. Забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду.

Тема 3. Цивільні процесуальні правовідносини

Формування поняття цивільних процесуальних правовідносин у науці цивільного процесуального права. Поняття цивільно-процесуальних правовідносин. Підстави і передумови виникнення цивільно-процесуальних правовідносин. Норми цивільного процесуального права та цивільна процесуальна правосуб'єктність як передумови виникнення процесуальних правовідносин. Процесуальні юридичні факти як підстава виникнення цивільних процесуальних правовідносин.

Структура цивільних процесуальних відносин. Зміст і об'єкт цивільно-процесуальних правовідносин. Суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.

Суд – обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Підстави, порядок і наслідки відводу суду (суддів). Присяжні як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин.

Тема 4. Учасники цивільного процесу

Поняття сторін у цивільному процесі, їх процесуальні права і обов'язки. Цивільна процесуальна правоздатність та дієздатність сторін.

Процесуальна співучасть: поняття, види та підстави. Процесуальні права й обов'язки співучасників.

Поняття неналежної сторони у цивільному процесі. Заміна неналежної сторони: умови, порядок, процесуальні наслідки.

Процесуальне правонаступництво. Правове становище правонаступника. Порядок допуску до процесу правонаступника. Відмінність правонаступництва

від заміни неналежної сторони.

Треті особи в цивільному процесі: поняття, ознаки, види.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору. Підстави і процесуальний порядок вступу у справу. Процесуальні права та обов'язки третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги. Різниця між співпозивачами та третіми особами, які заявляють самостійні вимоги.

Треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору. Підстави і процесуальний порядок вступу у справу. Процесуальні права та обов'язки третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог.

Мета, підстави і процесуальні форми участі у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права і свободи інших осіб. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в цивільному процесі. Участь прокурора у цивільному процесі. Види участі прокурора у цивільному процесі. Цивільна процесуальна правосуб'єктність прокурора. Участь у цивільному процесі органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Участь у цивільному процесі певних фізичних осіб і визначених юридичних осіб.

Інші учасники цивільного процесу. Особи, які здійснюють організаційно-технічне забезпечення цивільного процесу. Особи, які сприяють розгляду та вирішенню справи.

Тема 5. Представництво в цивільному процесі

Поняття та значення процесуального представництва. Підстави і види представництва у цивільному процесі. Добровільне представництво. Законне представництво. Призначення або заміна законного представника.

Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками.

Повноваження представника в цивільному процесі, їх обсяг та порядок посвідчення.

Тема 6. Цивільні процесуальні строки

Процесуальні строки: поняття та значення. Види процесуальних строків. Процесуальні строки, встановлені законом. Процесуальні строки, призначені судом.

Обчислення процесуальних строків. Зупинення, поновлення і продовження процесуальних строків.

Тема 7. Цивільна юрисдикція та підсудність цивільних справ

Поняття і види цивільної юрисдикції. Загальні правила визначення цивільної юрисдикції цивільних справ. Підвідомчість справ, що виникають з цивільних правовідносин. Підвідомчість справ, що виникають з житлових правовідносин. Підвідомчість справ, що виникають із земельних правовідносин. Підвідомчість справ, що виникають із сімейних правовідносин. Підвідомчість справ, що виникають з трудових правовідносин. Підвідомчість справ, що виникають з інших правовідносин.

Поняття, види та значення підсудності. Співвідношення понять «цивільна юрисдикція», «підвідомчість», «підсудність». Функціональна та родова підсудність. Територіальна підсудність, її види. Наслідки порушення правил

підсудності. Передача справи з одного суду до іншого.

Тема 8. Судові витрати. Заходи процесуального примусу

Поняття і види судових витрат, їх значення. Судовий збір. Витрати, пов'язані з розглядом цивільної справи в суді. Звільнення від оплати судових витрат. Розподіл судових витрат та їх в повернення

Заходи процесуального примусу. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу. Порядок застосування попередження. Порядок видалення із залу судового засідання. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Привід як засіб процесуального примусу. Правові наслідки застосування заходів процесуального примусу.

Тема 9. Докази і доказування в цивільному процесі

Поняття, ознаки та види доказів у цивільному процесі. Належність і допустимість доказів.

Класифікація доказів за характером зв'язку змісту доказів із фактами, що підлягають встановленню (прямі та непрямі (побічні) докази). Класифікація доказів за способом утворення фактичних даних (первинні та похідні докази). Класифікація доказів за джерелами отримання фактичних даних (особисті, речові та змішані докази).

Судове доказування: поняття, мета, етапи доказування. Збирання доказів. Розподіл обов'язків за доказуванням між сторонами. Витребування доказів судом. Судові доручення щодо збирання доказів. Дослідження доказів. Оцінка судових доказів.

Предмет доказування. Склад фактів предмета доказування. Факти, що не підлягають доказуванню: загальновідомі, преюдиціальні, загальновизнані.

Види засобів доказування. Пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, та показання свідків. Письмові, речові та електронні докази. Судова експертиза та висновок експерта. Види експертиз.

Забезпечення доказів. Огляд доказів за їх місцезнаходженням.

Тема 10. Позов

Поняття, сутність і значення позовного провадження. Поняття і види позову.

Елементи позову.

Право на позов та передумови права на пред'явлення позову до суду. Способи захисту інтересів відповідача від заявленого позову.

Заперечення проти позову. Зустрічний позов.

Об'єднання та роз'єднання позовів. Зміни позову. Відмова від позову і визнання позову. Мирова угода сторін. Забезпечення позову.

Тема 11. Пред'явлення позову. Відкриття провадження у справі

Право на пред'явлення. Процесуальний порядок його реалізації.

Зміст і форма позовної заяви. Подання позовної заяви. Порядок виправлення недоліків позовної заяви.

Обов'язкова реєстрація позовної заяви в автоматизованій системі документообігу суду. Визначення судді для розгляду конкретної справи автоматизованою системою документообігу суду.

Відкриття провадження у справі. Підстави для відмови у відкритті провадження у справі. Підстави залишення позовної заяви без руху. Підстави повернення позовної заяви.

Процесуальні наслідки відкриття провадження у справі

Тема 12. Провадження у справі досудового розгляду

Поняття, мета і значення підготовки цивільних справ до судового розгляду. Зміст стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду. Попереднє судове засідання. Процесуальний порядок провадження у справі до судового розгляду.

Призначення справи до розгляду. Судові виклики і повідомлення. Порядок вручення повісток. Оголошення про виклик відповідача у суд. Розшук відповідача.

Тема 13. Судовий розгляд цивільних справ

Поняття та значення стадії судового розгляду справи. Строки підготовки та розгляду цивільних справ. Судове засідання – процесуальна форма розгляду цивільних справ. Підготовча частина судового засідання. Обов'язки осіб, які присутні у залі судового засідання. Наслідки неявки осіб, викликаних в судове засідання.

Розгляд справи по суті. Судові дебати. Ухвалення і проголошення судового рішення.

Відкладення розгляду справи. Оголошення перерви в її розгляді. Зупинення провадження у справі, його відновлення. Закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду.

Фіксування цивільного процесу. Журнал судового засідання. Розгляд зауважень щодо технічного запису судового засідання і журналу судового засідання.

Тема 14. Рішення суду першої інстанції. Заочний розгляд справи

Поняття та види судових рішень. Суть і значення рішення суду. Вимоги, яким повинно відповідати судове рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення.

Зміст судового рішення.

Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив. Додаткове рішення.

Роз'яснення рішення. Виправлення описок і помилок у рішенні. Набрання рішенням суду законної сили.

Негайне виконання судового рішення, визначення порядку виконання, надання відстрочки і розстрочки виконання.

Ухвали суду першої інстанції. Окрема ухвала суду, її зміст та значення. Ухвали суду першої інстанції.

Заочний розгляд справи: поняття, умови і порядок. Перегляд, оскарження та скасування заочного рішення.

Тема 15. Наказне провадження. Судовий наказ

Поняття, значення та особливості наказного провадження. Поняття судового наказу. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ.

Підсудність. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу чи її повернення.

Порушення наказного провадження. Порядок розгляду заяви провидачу судового наказу.

Набрання судовим наказом законної сили. Скасування судового наказу.

Тема 16. Окреме провадження

Поняття та сутність окремого провадження. Особи, які беруть участь у справах окремого провадження. Процесуальний порядок розгляду справ окремого провадження

Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Підсудність. Особи, які беруть участь у справі. Зміст заяви. Розгляд справи. Рішення суду. Скасування обмеження дієздатності фізичної особи. Поновлення фізичної особи в дієздатності.

Розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності. Підсудність. Особи, які беруть участь у справі. Зміст заяви. Розгляд справи. Рішення суду.

Розгляд судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Підсудність. Особи, які беруть участь у справі. Зміст заяви. Розгляд справи. Рішення суду. Наслідки явки фізичної особи, яка була визнана безвісно відсутньою чи оголошена померлою.

Розгляд судом справ про усиновлення. Підсудність. Особи, які беруть участь у справі. Зміст і форма заяви. Підготовка справи до розгляду. Розгляд справи. Рішення суду. Розгляд судом справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Підвідомчість. Підсудність. Перелік справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Особи, які беруть участь у справі. Зміст заяви. Розгляд справи. Рішення суду.

Розгляд судом справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі. Підсудність. Особи, які беруть участь у справі. Зміст заяви. Підготовка справи до розгляду. Розгляд справи.

Розгляд судом справ про передачу безхазяйної нерухомої речі в комунальну власність. Підсудність, зміст заяви. Особи, які беруть участь у справі. Підготовка справи до розгляду. Розгляд справи.

Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою. Підсудність, зміст заяви. Особи, які беруть участь у справі. Підготовка справи до розгляду. Розгляд справи. Розгляд судом справ про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Підсудність, зміст заяви. Особи, які беруть участь у справі.

Підготовка справи до розгляду. Розгляд справи.

Розгляд судом справ про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Підсудність, зміст заяви. Особи, які беруть участь у справі. Підготовка справи до розгляду. Розгляд справи.

Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб. Підсудність, зміст заяви.

Особи, які беруть участь у справі. Підготовка справи до розгляду.

Розгляд справи.

Тема 17. Апеляційне провадження

Апеляційне оскарження: поняття, суть. Суди апеляційної інстанції. Право апеляційного оскарження рішення і ухвал суду першої інстанції, процесуальний порядок його реалізації. Об'єкти апеляційного оскарження.

Зміст та форма апеляційної скарги. Заперечення на апеляційну скаргу. Приєднання співучасників та третіх осіб до апеляційної скарги. Доповнення, зміни до апеляційної скарги, відкликання скарги або відмова від неї.

Прийняття апеляційної скарги до розгляду. Підготовка апеляційного розгляду справи. Межі розгляду справи апеляційним судом. Розгляд справи судом апеляційної інстанції.

Повноваження суду апеляційної інстанції. Підстави для відхилення апеляційної скарги і залишення рішення без змін. Підставами для скасування рішення суду першої інстанції і ухвалення нового рішення або зміни рішення. Підстави для скасування рішення із закриттям провадження у справі або залишенням заяви без розгляду.

Апеляційне оскарження і перевірка ухвал суду першої інстанції. Підстави для скасування судового наказу. Ухвали та рішення апеляційного суду, їх зміст.

Набрання чинності рішеннями і ухвалами суду апеляційної інстанції.

Тема 18. Касаційне оскарження

Касаційне оскарження: поняття, суть і значення. Право касаційного оскарження рішень та ухвал суду.

Підстави і порядок подання касаційної скарги, її форма, зміст. Строк касаційного оскарження. Дії суду та осіб, які брали участь у справі, після отримання касаційної скарги.

Відкриття касаційного провадження. Підготовка справи до касаційного розгляду. Попередній розгляд справи. Процесуальний порядок розгляду справи судом касаційної інстанції.

Повноваження суду касаційної інстанції, його рішення та ухвали. Підстави для відхилення касаційної скарги і залишення рішення без змін. Підстави для скасування рішення і передачі справи на новий розгляд. Обов'язковість висновків і мотивів суду касаційної інстанції при повторному розгляді справи. Скасування рішення апеляційного суду та залишення в силі рішення суду першої інстанції, що було помилково скасоване апеляційним судом. Підстави для скасування рішення і ухвалення нового рішення або зміни рішення. Підстави для скасування рішення із закриттям провадження в справі або залишення заяви без розгляду.

Ухвали та рішення суду касаційної інстанції, порядок їх постановлення. Зміст ухвали суду касаційної інстанції. Зміст рішення суду касаційної інстанції. Законна сила рішення і ухвали суду касаційної інстанції.

Тема 19. Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Відновлення втраченого провадження

Суть і значення перегляду рішень, ухвал суду, що набрали законної сили, а також судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами. Підстави перегляду рішень і ухвал суду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Особи, за заявою яких переглядаються судові рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами. Строки подання заяв. Суди, що переглядають

судові рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами. Форма і зміст заяви.

Процесуальний порядок перегляду справи у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Суть і значення відновлення втраченого провадження. Підстави відновлення втраченого провадження.

Особи, які мають право подати заяву про відновлення втраченого провадження. Форма і зміст заяви про відновлення втраченого провадження. Підготовка і процесуальний порядок відновлення втраченого провадження.

Тема 20. Процесуальні питання пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та судовий контроль за їх виконанням

Рішення, які звертаються до примусового виконання. Органи примусового виконання рішення суду.

Порядок звернення судових рішень до виконання. Відкриття виконавчого провадження. Виконавчі документи, вимоги до їх змісту. Виконавчий лист. Строки для пред'явлення виконавчого листа до виконання, поновлення пропущеного строку. Видача дубліката виконавчого листа.

Відстрочка. Розстрочка виконання, зміна способу і порядку виконання.

Мирова угода і відмова від примусового виконання рішення.

Роз'яснення рішення, яке підлягає виконанню. Оголошення розшуку боржника і дитини.

Оскарження рішення, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи Державної виконавчої служби, а також відмови в задоволенні заяви про відвід державного виконавця.

Судовий контроль за виконанням судових рішень. Поворот виконання.

Особливості повороту виконання по окремих категоріях справ.

1.7. Аграрне право України

Тема 1. Поняття, предмет та методи аграрного права. Джерела (форми) аграрного права

Поняття аграрного права як самостійної галузі права, його завдання та функції. Предмет аграрного права. Методи правового регулювання в аграрному праві. Принципи аграрного права. Система аграрного права, правові інститути. Співвідношення аграрного права з іншими галузями права. Аграрне право як галузь юридичної науки та навчальної дисципліни. Загальна характеристика аграрного законодавства на сучасному етапі його розвитку.

Класифікація джерел. Внутрішньогосподарські нормативні акти. Значення, характеристика, класифікація, види та юридична сила локальних правових актів. Основи міжнародно-правового регулювання аграрних відносин. Аграрне законодавство зарубіжних країн. Засоби вдосконалення аграрного законодавства. Роль та значення узагальнення судової та господарської практики в регулюванні аграрних відносин.

Тема 2. Аграрні правовідносини поняття та структура.

Поняття та особливості аграрних правовідносин, їх елементи. Класифікація аграрних правовідносин. Юридичні факти як підстава виникнення, зміни та припинення аграрних правовідносин. Види аграрних правовідносин. Співвідношення аграрних правовідносин з правовідносинами суміжних галузей права.

Поняття та класифікація суб'єктів аграрного права. Фізичні особи як суб'єкти аграрних правовідносин. Поняття й особливості права засновництва та права участі фізичних осіб в аграрних підприємствах. Підстави, порядок, умови та правові наслідки припинення права членства і права участі фізичних осіб в аграрних підприємствах. Наймані працівники в сільському господарстві. Правове становище спеціалістів сільського господарства.

Тема 3. Державно-правове регулювання сільськогосподарських правовідносин. Державний контроль.

Поняття, сутність та принципи державного регулювання сільського господарства. Форми та методи державного регулювання сільського господарства. Державна підтримка аграрних товаровиробників. Правове регулювання оподаткування у сільському господарстві. Фіксований сільськогосподарський податок. Система та правове становище органів державного регулювання сільського господарства.

Тема 4. Поняття юридичної особи в Аграрному праві України (АПУ). Акціонерні товариства в АПУ.

Поняття та загальна характеристика правового становища юридичних осіб як суб'єктів аграрних правовідносин. Класифікація юридичних осіб учасників аграрних правовідносин.

Поняття та види акціонерних товариств. Процедура створення та державної реєстрації акціонерних товариств. Органи управління в акціонерному товаристві. Припинення акціонерних товариств.

Тема 5. Правове становище сільськогосподарського кооперативу

Поняття та основні ознаки сільськогосподарських кооперативів. Види кооперативів. Виробничі сільськогосподарські кооперативи як суб'єкти аграрного підприємництва. Обслуговуючі кооперативи та їх види. Принципи їх діяльності. Порядок створення кооперативів. Кооперативні підприємства та об'єднання. Господарська діяльність кооперативів. Органи управління. Право власності сільськогосподарських кооперативів. Пайовий та неподільні фонди. Правове регулювання трудових відносин у кооперативах. Правові підстави та порядок реорганізації та ліквідації сільськогосподарських кооперативів.

Тема 6. Правове становище фермерського господарства

Поняття та юридичні ознаки фермерського господарства. Порядок його створення. Вимоги до осіб, що мають право на створення фермерського господарства. Склад фермерського господарства. Порядок та підстави набуття земельних ділянок для ведення фермерського господарства. Державна реєстрація. Правовий режим майна фермерського господарства. Права та обов'язки фермерського господарства та його членів. Правове регулювання

праці у фермерському господарстві. Господарська діяльність фермерського господарства. Оподаткування фермерських господарств. Підстави та порядок припинення діяльності фермерського господарства.

Тема 7. Правове регулювання ведення особистого селянського господарства

Поняття та юридичні ознаки особистого селянського господарства. Облік особистих селянських господарств. Суб'єкти права на ведення особистого селянського господарства. Право на земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства. Підстави набуття й правові засади використання земель. Правовий режим майна, що використовується для ведення особистого селянського господарства (суб'єкти та об'єкти права власності). Права та обов'язки членів особистого селянського господарства. Правові форми реалізації продукції особистого селянського господарства. Гарантії прав громадян на ведення особистого селянського господарства. Припинення ведення особистого селянського господарства. Державна підтримка особистих селянських господарств.

Тема 8. Державно-правове регулювання сільського господарства в Україні

Поняття, сутність та принципи державного регулювання сільського господарства. Форми та методи державного регулювання сільського господарства. Державна підтримка аграрних товаровиробників. Правове регулювання оподаткування у сільському господарстві. Фіксований сільськогосподарський податок. Система та правове становище органів державного регулювання сільського господарства.

Тема 9. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників

Поняття та сутність виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного господарювання та її правове регулювання. Основні принципи виробничо-господарської діяльності. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств. Основні засади їх створення та функціонування. Підсобні виробництва та промисли як допоміжні галузі аграрного виробництва. Планування виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного господарювання. Перспективні, поточні, оперативні й робочі плани. Бізнес-план.

Тема 10. Правове регулювання використання майна сільськогосподарськими підприємствами

Поняття права власності підприємств кооперативного типу. Суб'єкти права власності. Об'єкти права власності цих підприємств. Майнові фонди сільськогосподарських підприємств кооперативного типу. Порядок та джерела їх формування. Поняття права власності сільськогосподарських підприємств корпоративного типу. Особливості правового режиму майна цих підприємств. Майнові фонди, порядок і умови їх формування та використання. Правове регулювання розподілу дивідендів між власниками акцій підприємств корпоративного типу. Характеристика правового режиму майна державного сільськогосподарського підприємства: сутність, особливості й відмінності права

господарського відання і права оперативного управління майном. Правовий режим основних, обігових, натуральних та інших фондів державних та комунальних сільськогосподарських підприємств. Правове регулювання приватизації майна державних та комунальних підприємств у системі АПК (сільськогосподарських, переробних підприємств тощо). Особливості приватизації майна державних та комунальних підприємств. Правова охорона та захист майнових прав сільськогосподарських підприємств (поняття, види, способи).

Тема 11. Правове регулювання виробництва якісної та безпечної сільськогосподарської продукції

Поняття безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Система нормативно-правових актів у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Система та компетенція державних органів у сфері забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції. Правові засади та сутність органічного виробництва. Правове регулювання відносин щодо використання ГМО в процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Правове регулювання застосування засобів захисту сільськогосподарських рослин. Карантин рослин. Правове регулювання ветеринарної медицини.

1.8. Земельне право

Тема 1. Земельне право в правовій системі України. Джерела земельного права України.

Поняття і предмет земельного права. Зміст і види земельних правовідносин. Суб'єкти та об'єкти земельних правовідносин. Виникнення, зміст та припинення земельних правовідносин. Правовий механізм реалізації земельно-правових норм. Методи земельного права. Принципи земельного права. Система та структура земельного права. Функції земельного права. Співвідношення та взаємодія земельного права з суміжними галузями правової системи України. Розвиток науки земельного права. Правове забезпечення земельної реформи.

Поняття та особливості джерел земельного права. Класифікація джерел земельного права. Конституція України, закони, підзаконні нормативно-правові акти як джерела земельного права. Юридична природа локальних нормативних актів місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування Судові рішення в системі джерел земельного права. Міжнародно-правові акти як джерела земельного права. Судові прецеденти та правові звичаї в земельному праві України.

Тема 2. Поняття та особливості земельних правовідносин. Державне управління в галузі використання та охорони земель.

Поняття та особливості земельних правовідносин. Структура земельних правовідносин. Класифікація земельних правовідносин.

Загальна характеристика управління у галузі земельних відносин. Система і повноваження органів управління у галузі земельних відносин. Поняття

функцій управління у галузі земельних відносин та їх система. Планування використання земель. Встановлення меж адміністративно-територіальних утворень. Розподіл та перерозподіл земель. Моніторинг земель. Контроль за використанням, відтворенням та охороною земель. Землеустрій. Ведення державного земельного кадастру. Ведення державної реєстрації земельних прав. Вирішення земельних спорів.

Тема 3. Поняття прав на землю. Право власності на землю.

Конституційні основи та особливості права власності на землю. Об'єктний склад права власності на землю. Суб'єкти права власності на землю. Форми права власності на землю. Підстави та порядок набуття права власності на землю. Зміст права власності на землю. Підстави та порядок припинення прав на землю. Правове регулювання обігу земельних ділянок. Охорона права власності на землю.

Тема 4. Право землекористування: поняття, сутність.

Право на загальне користування землею. Право на постійне користування землею. Право на оренду землі та особливості концесійного землекористування. Право на земельні сервітути. Право на користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) та для забудови (суперфіцій). Право на іпотеку землі. Право на земельну частку (пай). Підстави та порядок набуття та припинення права на користування землею. Обмеження прав на землю. Право добросусідства.

Тема 5. Форми та способи захисту прав на землю. Правова охорона земель.

Поняття та особливості юридичних гарантій прав на землю. Види юридичних гарантій прав на землю. Поняття захисту земельних прав. Форми захисту прав на землю. Способи захисту земельних прав, їх реалізація. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: підстави та порядок. Вирішення земельних спорів: поняття, класифікація та особливості. Система органів, що вирішують земельні спори.

Поняття, зміст, мета та першочергові завдання правової охорони земель. Особливості правової охорони земель. Правові форми охорони земель. Об'єкти та суб'єкти правової охорони земель. Правова охорона ґрунтів. Правові форми охорони земель від забруднення і засмічення.

Тема 6. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.

Поняття та склад земель сільськогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення. Правове забезпечення пріоритетності земель сільськогосподарського призначення. Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування та загальна характеристика їх правового статусу. Фермерське землекористування. Землекористування сільськогосподарських кооперативів. Інші суб'єкти сільськогосподарського землевикористання. Відшкодування шкоди та втрат сільськогосподарського виробництва.

Тема 7. Правовий режим земель у межах населених пунктів та земель, що особливо охороняються.

Особливості правового режиму земель у межах населених пунктів. Поняття і склад земель житлової та громадської забудови. Особливості використання земель загального користування в населених пунктах. Порядок використання земель у межах населених пунктів для різних видів забудови та інших потреб. Використання земель громадянами у межах населених пунктів. Особливості права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів.

Землі, що особливо охороняються: природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Поняття, склад та види використання земель природно-заповідного призначення. Землі іншого природоохоронного призначення та їх використання. Землі оздоровчого призначення та їх використання. Визначення, склад та використання земель рекреаційного призначення. Склад та використання земель історико-культурного призначення.

Тема 8. Правовий режим землі: а) лісогосподарського призначення; б) водного фонду; в) промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та інш. призначення.

Визначення, склад та загальна характеристика земель лісогосподарського призначення. Правові форми охорони земель лісогосподарського призначення.

Правові форми використання земель водного фонду. Обмеження права користування землями водного фонду.

Загальна характеристика земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення: їх склад і форми використання. Особливості управління землями промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

2. Рекомендовані джерела інформації

2.1. Адміністративне право

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 липня 2005 року № 2747-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. Ст. 446.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-X. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
4. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34-35. Ст. 458.
5. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №44-48, № 46-47, № 48. Ст. 552.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
8. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01 грудня 1994 року № 264.94-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 455.
9. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 вересня 2012 року № 5203-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409.
10. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
11. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: від 21 грудня 2017 р. № 2258-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.
12. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
13. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08 липня 2011 року № 3671-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
14. Про виконавче провадження : Закон України від 02 червня 2016 № 1404-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016.

№ 30. Ст. 542.

15. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

16. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.

17. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

18. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.

19. Про державний кордон України : Закон України від 04 листопада 1991 року № 1777-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.

20. Про державний матеріальний резерв : Закон України від 24 січня 1997 року № 51/97-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 13. Ст. 112.

21. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України : від 15 травня 2003 року № 755-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263.

22. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

23. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

24. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06 вересня 2005 року № 2806-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 48. Ст. 483.

25. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

26. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 15. Ст. 128.

27. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.

28. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1700-VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

29. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07 червня 1996 року № 236.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної*

Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.

30. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

31. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. Ст. 379.

32. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення: Закон України від 22 вересня 2005 року № 2899-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 565.

33. Про Збройні Сили України: Закон України від 06 грудня 1991 року № 1934-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.

34. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

35. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 № 922-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.

36. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.

37. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.

38. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

39. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

40. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 02 березня 2015 року № 222-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

41. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

42. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

43. Про місцеві державні адміністрації : Закон України : від 09 квітня 1999 року № 586-XIV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.

44. Про музеї та музейну справу : Закон України : від 29 червня 1995 року

№ 249/95-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 25. Ст. 191.

45. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.

46. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

47. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

48. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

49. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 року № 3425-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

50. Про оборону України : Закон України від 06 грудня 1991 року № 1932-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

51. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

52. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

53. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05 квітня 2007 року № 877-V. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

54. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України : від 26 січня 1993 року № 2939-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110.

55. Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності : Закон України від 23 лютого 2012 року № 4448-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 49. Ст. 558.

56. Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності : Закон України від 19 травня 2011 року № 3392-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 47. Ст. 532.

57. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII № 1647-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

58. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16

березня 2000 року № 1550-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.

59. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лютого 1991 року № 791а-XII. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 198.

60. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179.

61. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.

62. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697- VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

63. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05 березня 1998 року № 183/98-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

64. Про Рахункову палату : Закон України від 02 липня 2015 року № 576-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 237.

65. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1996 року № 93.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80.

66. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23.

67. Про Службу безпеки України : Закон України : від 25 березня 1992 року № 2229-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 383.

68. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 червня 2001 року № 2493-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.

69. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України від 06 вересня 2012 року № 5205-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 410.

70. Про судовий збір : Закон України : від 08 липня 2011 року № 3674-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87.

71. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

72. Про участь громадян в охороні громадянського порядку і державного кордону : Закон України від 22 червня 2000 року № 1835-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 40. Ст. 338.

73. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України : від 17 березня 2011 року № 3166-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

74. Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах: Указ Президента України від 29 грудня 2017 року № 455/2017. Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2018. № 5. Ст. 207.

75. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555.2015. Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 78.

76. Про Положення про Офіс Президента України : Указ Президента України від 25 червня 2019 р. № 504.2010. Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2010. № 25.

77. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України : від 10 червня 1997 року № 503.97. Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 1997. № 24.

78. Про утворення місцевих адміністративних судів, затвердження їх мережі : Указ Президента України від 16 листопада 2004 року № 1417.2004. Президент України. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 224.

79. Рол затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF>.

80. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями : постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF>

81. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF>

82. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>

83. Про затвердження Порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 року № 640. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-2017-%D0%BF>

84. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15>

85. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій : Наказ Міністерства внутрішніх справ України 06.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18>

Основні

1. Адміністративне право. Альбом схем: навч. посіб. Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, В. М. Гаращук та ін.; Нац. ун-т «Юрид.акад. України ім. Я. Мудрого». Харків: Право, 2012. 160 с.
2. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
3. Адміністративне право України. Академ, курс: Підруч. у 2 т.: Т.1. Загальна частина. Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2007. 592 с.
4. Адміністративне право України. Академ, курс: Підруч. у 2 т.: Т.2. Особлива частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2009. 600 с.
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
6. Загальне адміністративне право: підручник Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
7. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

Допоміжні

1. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Коломоєць Т. О. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України Т. О. Коломоєць ; ДВНЗ «Запорізь. нац. ун-т» МОН України. Київ: Істина, 2011. 184 с.
2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : підручник Настюк В. Я. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. Я. Настюка ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків: Право, 2013. 471 с.
3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: особлива частина: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Т. П. Мінка та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України С. М. Алфьорова ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Харків: Право, 2013. 310 с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ на транспорті: підручник А. А. Аносенков та ін.; наук. ред. д-р юрид. наук, проф. О. Ф. Долженков ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса: Фенікс, 2011. 436 с.
5. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Особлива частина: підруч. для вищ. навч. закл. В. В. Коваленко та ін.; за ред. В. В. Коваленка та ін. ; Нац. акад. внутр. справ. – Тернопіль: Терно-граф, 2011. 672 с.
6. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Спеціальна частина: підруч. для вищ. навч. закл. Коваленко В. В. та ін.; за ред.: В. В. Коваленка та ін.; Нац. акад. внутр. справ. Тернопіль: Терно-граф,

2011. 528 с.

7. Адміністративна та кримінальна відповідальність заправопорушення (злочини) у сфері безпеки дорожнього руху: навч. посіб. А. І. Перепелиця та ін.; Донец. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справім. Е. О. Дідоренка. Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2011. 304 с.

8. Адміністративна юрисдикція в АПК України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Курило В. І., Піддубний О. Ю., Кравчук М. Ю. ; Каб. Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Навч.-наук. ін-т земел. ресурсів та правознавства, Юрид. ф-т. Київ: Ірідіум, 2012. 247 с.

9. Адміністративне право зарубіжних країн: курс лекцій Кузьменко О.В. та ін. ; за ред. О. В. Кузьменко, д-ра юрид. наук, проф. ; Нац. акад. внутр. справ. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 524 с.

10. Адміністративне право України. Збірник основних питань та відповідей (загальна частина): навч. посіб. Загуменник В. І., Проценко В. В. ; під заг. ред. акад. Нац. акад. прав. наук України Крупчана О. Д. Бендери : Поліграфіст. Київ, 2012. 443 с.

11. Адміністративне право України у структурно-логічних схемах (загальна частина): навч. посіб. Мацелик Т. О. та ін.; за ред. канд. юрид. наук, доц. Т. О. Мацелик ; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2012. 240 с.

12. Адміністративне право України в умовах реформування: навч. посіб. С. В. Ківалов та ін.; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Фенікс, 2012. 172 с.

13. Адміністративне право України: слов. термінів : навч. посіб. для студентів ВНЗ Андреева Д. Є. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Т. О. Коломoeць, д-ра юрид. наук, проф. В. К. Колпакова ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». Київ: Ін Юре, 2014. 519 с.

14. Адміністративне судочинство: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 304 с.

15. Адміністративне судочинство: підручник Коломoeць Т. О., Лютіков П. С., Віхляєв М. Ю. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України Т. О. Коломoeць ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». Вид. 2, перероб. і допов. Київ: Істина, 2011. 300 с.

16. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина : навч. посіб. І. О. Іерусалімова та ін. Київ: Знання, 2007. 223с.

17. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. посіб. С. М. Алфьоров та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, доц. Т. П. Мінки ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Харків: Право, 2013. 278 с.

18. Адміністративно-правовий захист прав громадян: навч.-метод. посіб. К. К. Афанасьєв та ін.; Луган. держ. ун-т внутр. справім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 279 с.

19. Афанасьєв К. К. Адміністративні послуги : навч. посіб. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 175 с.

20. Бакуменко В. Д., Тимцуник В. І., Усаченко Л. М. Адміністративний

менеджмент: навч. посіб. Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Навч.-наук. ін-т післядиплом. освіти. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 348 с.

21. Богуцький В. В., Богуцька В. В., Мартиновський В. В. Проведення у справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., переробл. і допов. Харків: ФІНН, 2011. 200 с.

22. Гошовський В. С. Особливості адміністративної реформи в умовах модернізації державного управління: навч. посіб. Київ : НАДУ, 2013. 212 с.

23. Губань Р. В. Основи правового регулювання адміністративно-територіального устрою України: навч. посіб. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 278 с.

24. Єрофєєнко Л. В. Адміністративне право: навч.-метод. посіб. Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків: ХНАДУ, 2013. 171 с.

25. Кодекс адміністративного судочинства України в схемах і таблицях: посібник. К. М. Костін, В. М. Шевченко ; під заг. ред. Н. О. Вороницької- Гайдак. К. : Паливода А. В. [вид.], 2012. 167 с.

26. Крегул Ю. І. Адміністративне право і процес: навч. посіб. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 223 с.

27. Личенко І. О. Адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 159 с.

28. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: із змінами та допов. станом на 10 верес. 2013 р. Р. А. Калюжний та ін. ; під ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України Калюжного Р. А., д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України Іншина М. І., д-ра юрид. наук, старш. наук. співробітника Шопіної І. М. Вид. 5-те, із змінами та допов. Київ: Правова єдність, 2013. 975 с.

29. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: станом на 2 квіт. 2012 р. Бортняк Надія Петрівна та ін. ; за заг. ред.: Петкова Сергія Валерійовича, д-ра юрид. наук, проф., проректора з наук.-пед. роботи та міжнар. зв'язків Класич. приват. ун- ту, Морозова Сергія Миколайовича, канд. юрид. наук, судді госп. суду м. Києва. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 1246 с.

30. Олефір В. І. Освіта і охорона здоров'я інвалідів: адміністративно-правове забезпечення державного управління галузями : навч. посіб. Відкр. міжнар. ун-т розв. людини «Україна». Київ: Леся, 2013. 159 с.

31. Петков С. В., Армаш Н. О., Соболев С.Ю. Адміністративне право: актуальні питання та інноваційні ідеї. Навч. посібник. Київ: КНТ, 2015. 148 с.

32. Система управління якістю адміністративних послуг: навч. посіб. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка» ; упоряд. Є. М. Хриков. Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2012. 207 с.

33. Словник базової термінології з адміністративного права: навч. посіб. для вищ. навч. закл. ДВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» МОН України ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України Т. О. Коломєць. К. : Істина, 2010. 234 с.

34. Шестак Л. В. Адміністративне право: навч. посіб. Чернігів. держ. ін-т

права, соц. технологій та праці. Чернігів: Чернігів. держ. ін-т права, соц. технологій та праці, 2011. 256 с.

2.2. Конституційне право України

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17.03.1995 № 95.95-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №11. Ст. 69.
3. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 12.12.1991 № 1975-ХІІ. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №15. Ст. 188.
4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст.146.
5. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 10-11. Ст.73.
6. Про вибори Президента України : Закон України від 05.03.1999 № 474-XIV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №14. Ст. 81.
7. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7- 8. – Ст. 50.
8. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст.385.
9. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 06.11.2012 № 5475-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №5475-VI. Ст. 443.
10. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст.65.
11. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст.1.
12. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. – Ст.43.
13. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-ХІІ. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 1. Ст. 1.
14. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим : Закон України від 23.12.1998 № 350-XIV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №5-6. Ст. 43.
15. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393.96- ВР.

- Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №47. Ст. 256.
16. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №48. Ст. 650.
17. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
18. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 04.04.1995 № 116.95-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №19. Ст. 134.
19. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 № 422.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №49. Ст. 272.
20. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
21. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон від 21.05.1997 № 280.97-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. Ст. 170.
22. Про місцеві вибори : Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 37-38. Ст.366.
23. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №20-21. Ст. 190.
24. Про національні меншини в Україні : Закон України від 25.06.1992 № 2494-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.
25. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст.179.
26. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
27. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
28. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст.133.
29. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 25. Ст. 283.
30. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон від 07.06.2001 № 2493-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 33. Ст. 175.
31. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002

№ 93-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.

32. Про статус народного депутата України : Закон від 17.11.1992 № 2790-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 3. Ст. 17.

33. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

34. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43.

35. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 20. Ст. 99.

36. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385

37. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. *Офіційний вісник України*. 2007. № 54. Ст. 2180.

38. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.

39. Регламент Конституційного Суду України : постанова Конституційного Суду України від 22.02.2018 № 1-пс.2018. ВР : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18>.

Основні

1. Демків Р.Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 332 с.

2. Задорожня Г.В., Задорожний Ю.А., Сопілко І.М. Конституційне право України: підручник. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 448 с.

3. Конституційне право України. Академічний курс: підруч.: У 2 т. Т. 23а заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 800 с.

4. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Харків: Право, 2008. 416 с.

5. Конституційне право України: підручник. В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, О. Ф. Фрицький, та ін.; За ред. О. Ф. Фрицького. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

6. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. К65 посіб. М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан та ін. ; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова ; тех. ред. Ю. Д. Батан. Одеса: Юридична література, 2017 256 с.

7. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний

курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

Допоміжні

1. Авер'янов В.Б. Органи виконавчої влади в Україні. Київ: ІнЮре, 1997. 48 с.
2. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник. за заг. ред. проф. Олійника А.Ю. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 554 с.
3. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект) : монографія. Харків, 2004. 197 с.
4. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: Монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.
5. Козаченко Ю.А. Конституційні принципи верховенства права і законності в господарському судочинстві України. Порівняльно-аналітичне право. № 2. 2018.
6. Влада в Україні: шляхи до ефективності. : Всеукр. форум учених-правознавців. відп. ред. О. Д. Святоцький. Київ: Ін Юре, 2010. 686 с.
7. Головін А.С. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України. Київ: Логос, 2012. 369 с.
8. Григоренко Є. І., Передерій О. С. Конституція та засади конституційного ладу України у питаннях та відповідях : навч. посіб. Харків: ХУПС, 2010. 171 с.
9. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник. І. І. Бодрова, С. В. Болдирєв, В.О. Величко та ін. ; за ред.С. Г. Серьогіної. 2-ге вид. переробл. та доповн. Харків: Право, 2011. 360 с.
10. Заєць А. П. Правова держава в контексті сучасного українського досвіду. К. : Парламентське вид-во, 1999. 248 с.
11. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 504 с.
12. Колодій А.М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Київ: Прав. єдність, 2008. 350 с.
13. Конституція України. Науково-практичний коментар. редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.
14. Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посібн. Вид. 6- те, виправл. і доповн. Київ: Атіка, 2008. 592 с.
15. Конституційне право України : темат. слов./ М-во внутр. справ України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Херсон. юрид. ін-т; упоряд.: Галунько В. В. та ін.; за ред. В. В. Галунька. Херсон: Херсон. міська друк., 2010. 131 с.
16. Муніципальна влада в Україні : проблеми теорії та практики. О. В. Батанов; відп. ред. М. О. Баймуратов; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Юрид. думка, 2010. 653 с.
17. Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму : курс лекцій. Ч. 1. Львів : Астролябія, 2003. 232 с.

18. Стрижак А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналітичний огляд та коментар). Київ: Ін Юре, 2010. 629 с.

19. Теліпко В.Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 568 с.

2.3. Кримінальне право України

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 54к.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Основні

1. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с.

2. Кримінальне право України. Особлива частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020 р. 768 с.

3. Кримінальне право України. Загальна ч.: Підручник. 4-е вид., перероб. і доп. Відп. ред. Е.Л. Стрельцов. Харків: Одиссей, 2009. 328с.

4. Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ: 1973-2014. Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. Харків: Право, 2014. 456 с.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у2 т. за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 1 : Загальна частина. Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків: Право, 2013. 367 с.

6. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у2 т. за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 1 : Особлива частина. Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків: Право, 2013. 1040 с.

7. Практика судів України з кримінальних справ (2012-2013 рр.) уклад. В. І. Тютюгін ; за заг. ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2014. 704 с.

8. Практика судів України з кримінальних справ (2001 – 2005 рр.) за заг. ред. В. В. Сташиса ; уклад.: В. В. Сташис, В. І. Тютюгін. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 880 с.

Допоміжні

1. Баулін Ю. В. Вибрані праці. Харків: Право, 2013. 928 с.

2. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.) : навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2013. 408 с.

3. Борисов В. І., Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за

порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : монографія. Харків: Юрайт, 2012. 296 с.

4. Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження) : монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 780 с.

5. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учб. л-ри, 2012. 320 с.

6. Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб : порівн.-прав. дослідж. : монографія. Львів: ЛДУВС, 2013. 248 с.

7. Дубович О.В. загальні положення та актуальні питання криміналістичної тактики. Якість і безпечність продукції у внутрішній і зовнішній торгівлі та торговельне підприємництво: сучасні вектори розвитку і перспективи : колективна монографія ; за ред. О. В. Калашник, С. Е. Мороз, І. О. Яснолоб. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2022. С. 29-47

8. Гуторова Н. О. Охоронна функція кримінального права. Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. Харків, 2014. С. 31–35.

9. Демидова Л. М. Кваліфікація державної зради: правова оцінка умов воєнного стану та періоду збройного конфлікту. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали пост. діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. Харків, 2014. Вип. 6. С. 127– 130.

10. Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика : монографія. Харків: Право, 2013. 752 с.

11. Діордіца І. В. Кримінальне право України. Київ: Вид. О. С. Ліпкан, 2010. 288 с.

12. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія. Харків: Одиссей, 2013. 376 с.

13. Зінченко І. О. Види множинності злочинів: кримінально- правовий зміст і співвідношення : наук. нарис. Харків: Юрайт, 2012. 64 с.

14. Зінченко І. О. Одиначні злочини: поняття, види, кваліфікація І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін. Харків: ФІНН, 2010. 256 с.

15. Зінченко І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання. І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін; за заг. ред. проф. В. І. Тютюгіна. Харків: Фінн, 2008. 336 с.

16. Кваліфікація за ознаками складу злочину (аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України) : практ. посіб. уклад.: А. В. Ващенко та ін. Харків: Точка, 2011. 132 с.

17. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. за ред.: О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Київ: Істина, 2010. 430 с.

18. Квасневська Н. Д. Кримінальна відповідальність судді за неправосуддя в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 192 с.

19. Киричко В. М. Проблема визначення суб'єкта зловживання впливом (ч. 2 ст. 369,2 КК України) та її вирішення. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. Харків, 2015. Вип. 128. С. 38–46.

20. Киричко В. М. Практичний посібник з кримінального права

України. Харків: ФІНН, 2010. 720 с.

21. Крайник Г. С. Поняття та ознаки амністії в Україні. *Проблеми законності : зб. наук. пр.* Харків, 2014. Вип. 125. С. 202-208.

22. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 120 с.

23. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник. Київ: Алерта, 2012. 316 с.

24. Лень В. В., Книга М. М. Примусові заходи медичного характеру: цілі і підстави застосування : монографія. Запоріжжя : Дніпров. металург, 2011. 92 с.

25. Мала енциклопедія кримінального права / НАН України, Київ. ун-т права ; за заг. ред.: Ю. Л. Бошицького, З. А. Тростюк. Київ: Кондор, 2012. 284 с.

26. Марчак В. Я. Обмежена осудність: психолого-правовий зміст : монографія. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2010. 400 с.

27. Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину. Харків: Право, 2010. 232 с.

28. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині : навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2012. 208 с.

29. Мохончук С. М. Кримінально-правова охорона миру та безпеки людства : автореф. дис д-ра юрид. наук : 12.00.08, 12.00.11. Харків, 2014. 39с.

30. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Харків: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 192 с.

31. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого". Харків: Право, 2012. 272 с.

32. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред.: М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. 9-те вид., переробл. та допов. Київ: Юрид. думка, 2012. 1316 с.

33. Нікіфорова Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України. Харків: Харків юрид., 2009. 208 с.

34. Організований наркобізнес. В. І. Борисов, Ю. В. Баулін, Л. В. Дорош та ін. Харків: Право, 2005. 255 с.

35. Осадча А. С. Спеціальний суб'єкт злочину: генезис, функції, проблеми кваліфікації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 20 с.

36. Палюх Л. М. Примусові заходи виховного характеру: теорія і практика застосування : навч. посіб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2010. 214 с.

37. Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства. упоряд.: Н. О. Гуторова, Ю. П. Дзюба. Київ: Ін Юре, 2010. 812 с.

38. Пироженко О. С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених, за кримінальним правом України : монографія. Харків: НікаНова, 2012. 294 с.

39. Радутний О. Е. Аспекти міждисциплінарної взаємодії науки кримінального права та практики застосування кримінального законодавства.

Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. Харків, 2014. С. 370–373.

40. Радутний О. Е. Додаткові методи у пізнанні кримінального права інформаційну епоху. *Правова інформатика*. 2015. № 2. С. 54–60.

41. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за окремі різновиди пропаганди. Деструктивна пропаганда: шляхи протидії та проблеми відповідальності : матеріали наук.-практ. конф., 21 трав. 2015 р. м. Київ. Київ, 2015. С. 154–156.

42. Савінова Н. А. Кримінально-правова політика та забезпечення інформаційного суспільства в Україні : монографія. Київ: Ред. журн. "Право України" ; Харків: Право, 2013. 292 с.

43. Тютюгін В. І., Гродецький Ю. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: загальна характеристика. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. Вип. 1 (4). С. 272–295. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_17.pdf

2.4. Кримінальне процесуальне право України

1. Кримінальний процес. Навчальний посібник для підготовки до іспиту. О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В.І. Маринів та ін. Харків: Право, 2020. 290 с.

2. Кримінальний процес : підручник. За заг. ред. В.В.Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 544с.

3. Кримінальний процес : підручник. Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманов та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2014. 824 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково- практичний коментар. За заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 трав. 2015 р. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2019. 328 с.

6. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина). Рожнова В. В., Савицький Д. О., Конюшенко Я. Ю. та ін. Київ: НАВС, 2017. 280 с.

7. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина). Хабло О. Ю., Степанов О.С., Климчук М. П. та ін. Київ: НАВС, 2017. 200 с.

8. Погорецький М. Взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності і кримінального процесу за новим КПК України. Наукова, просвітницька, громадська та політична спадщина академіка І. Маліновського і сьогодні: Матеріали І-го Міжнар. наук.-практ. семінару; Острого, 16 березня 2012 р. Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. С.191-195.

9. Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття,

мета, підстави, порядок і суб'єкти застосування. *Адвокат*. 2012. № 9 (144). С. 4-6.

10. Рибалка О.В. Суд як суб'єкт доказування у разі застосування спрощеного порядку судового слідства. *Адвокат*. 2014. № 12 (135). С.23-26.

11. Русанова О.Г. Процесуальне представництво адвоката у кримінальному процесі як гарантія захисту конституційних прав потерпілого. *Адвокат*. 2016. № 2 (137). С.42-45.

12. Тищенко О., Тітко І. Забезпечення прав потерпілого на стадії досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1 (25). С. 61-66.

13. Смоков С. М., Горелкіна К. Г. Гарантії застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві. Одеса: Астропринт, 2014. 152 с.

14. Статіва І. І. Початковий етап досудового провадження в сучасному кримінальному процесі: український і західний контексти: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с.

15. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах: (офіц. текст) / Упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2012. 452 с.

2.5. Цивільне право України

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

3. Аномалії у цивільному праві : навч.- практ посіб. Р. А. Майданик, С. М. Бервено, Н. І. Майданик та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. Київ, 2010. 1008 с.

4. Заїка Ю. О. Українське цивільне право : навч. посіб. Ю. О. Заїка. Київ: Центр учбов. літ-ри, 2008. 367 с.

5. Лещенко Д. С. Установи як учасники цивільних відносин : монографія. Дніпропетровськ, 2007. 196 с.

6. Луць В. В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. В. В. Луць. Київ, 2013. 320 с.

7. Майданик Р А. Цивільне право: Загальна частина. Вступ у цивільне право : підручник. Київ, 2014. 472 с.

8. Михальнюк О. В. Порука у цивільному праві: теорія та практика : монографія. Київ, 2008. 268 с.

9. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав : монографія. За ред. О. Д. Крупчана, В. В. Луця. Київ, 2012. 400 с.

10. Пучковська І. Й. Неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава та притримання як способи захисту прав кредитора в договірному зобов'язанні : навч. посіб. Харків: ФІНН, 2013. 144 с.

11. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина:

Академічний курс : підручник. 3-те вид., допов. Київ, 2013. 672 с.

12. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право : підручник. Київ, 2009. 264 с.

13. Сивий Р. Б. Приватне (цивільне) право в системі права України : монографія. Київ: КВІЦ, 2006. 214 с.

14. Спадкування за законодавством України. Коментар. Судовапрактика / Є. О. Рябоконт, С. Я. Фурса, Ю. О. Заїка та ін. Київ, 2009. 352 с.

15. Спасибо-Фатеева І. В. Цивілістика: на шляху формування доктрин : Вибр. наук. пр. Харків, 2012. 696 с.

16. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві : монографія. Київ, 2007. 626 с.

17. Фурса С. Я., Фурса С. І. Спадкове право. Теорія і практика : навч. посіб. Київ, 2002. 496 с.

18. Харитонов С. О. Вступ до цивільного права України : навч. посіб. Київ, 2006. 288 с.

19. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Дрішлюк А. І. Добровільне представництво у цивільному праві України : навч. посіб. Київ: Істина, 2007. 176 с.

20. Харитонов Є. О., Старцев О. В., Харитонova О. І. Цивільне право України : підручник. Київ: Істина, 2011. 816 с.

21. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільні правовідносини: монографія. Київ, 2011. 456 с.

22. Цивільне право України. Загальна частина : підручник. за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, 2010. 974 с.

23. Цивільне право України: Особлива частина : підручник. за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ, 2010. 1176 с.

24. Цивільне право України: Академічний курс : підручник. Загальна частина: у 2 т. / Я. М. Шевченко (відпов. ред.) та ін. Т. 1. Київ, 2004. 520 с.

25. Цивільне право України : підручник : у 2 т. В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с.

26. Цивільне право України (традиції та новації) : монографія. С. В. Ківалов та ін. ; за заг. ред. Є. О. Харитонova, Т. С. Ківалової, О. І. Харитонovoї ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Фенікс, 2010. 700 с.

27. Цивільне право України. Особлива частина. за ред.: О. В. Дзери, Н. С. Кузнецова, Р. А. Майданик. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

28. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. за ред.: В. Г. Фазикоша, С. Б. Булеци. Київ: Знання, 2013. 752 с.

29. Цивільне право : підручник : у 2 т. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; за ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатеева, В. Л. Яроцький. Харків: Право, 2014. Т. 2. 816 с.

30. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 12: Право власності та інші речові права. за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків, 2009. 544 с.

2.6. Цивільне процесуальне право

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к.96-ВР. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 липня 1963 р. (втратив чинність). Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1963. № 30. Ст. 464.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618–4. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004, № 4041, 42. Ст.492.
4. Цивільний кодекс України № 435–4 від 16 січня 2003 року. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 44. ст.356.
5. Кодекс Законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322–8. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971 р. № 50. Ст. 375.
6. Бюджетний Кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456–VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073–10. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
8. Житловий кодекс України від 30 червня 1983 р. № 5464–10. Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1983. № 28. Ст.573.
9. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768–3. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст.27.
10. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341–3. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131.
11. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. № 2747–4. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. Ст.446.
12. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947–III. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135.
13. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697- VII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
14. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
15. Про виконавче провадження : Закон України від 02 червня 2016 № 1404-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
16. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
17. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011

року № 3460-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

18. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038–12. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст.232.

19. Про судовий збір : Закон України : від 08 липня 2011 року № 3674-VI. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87.

20. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 р. № 2147–VIII. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст.436.

21. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 липня 1996 р. № 710. «Про затвердження Інструкції про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96-%D0%BF>

22. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 р. № 2. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 8. Ст.3

23. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01 листопада 1996 р. № 9. *Вісник Верховного Суду України*. 1996. № 2. Ст.22.

Основні

1. Білоусов Ю. В. Цивільний процес: захист прав у порядку цивільного судочинства: навч. посіб. Національна академія прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. Кафедра цивільного права та цивільного процесу. Хмельницький, 2011. 456 с.

2. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. Київ: Алерта, 2019. 506 с.

3. Цивільний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Київ: Прецедент, 2006. 748 с.

4. Цивільний процес України: навч. посіб. Ф. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін. Київ: Прецедент, 2010. 293 с.

5. Цивільний процес України: навч. посіб. Київ: Університет “Україна”, 2006. 215 с.

6. Чернушенко Є. А. Проблеми доказування в процесуальному праві України. НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ,

2005. 252 с.

7. Чорнооченко С. І. Цивільний процес України: навч. посіб. Київ, 2009. 484 с.

Допоміжні

1. Бринцев В. Захаренко О. Електронно-технічне забезпечення діяльності судової влади. *Право України*. 2005. № 16. С. 111–117.

2. Василюк С, Ломоносова О. Застосування аналогії в цивільному процесі. *Право України*. 2005. №15. С. 96–101.

3. Голод Б. Труднощі доказування націонал–соціалістських переслідувань. *Право України*. 2007. № 18. С. 109–112.

4. Кравчук В. М. Стратегія і тактика цивільного процесу. Київ: АТІКА, 2005. 456 с.

5. Митракова І. Г. Цивільний процес: конспект лекцій. Національний авіаційний ун-т. Київ, 2007. 348 с.

6. Немировська О. На шляху оновлення цивільного процесуального законодавства. *Право України*. 2006. №41. С. 144–149.

7. Порєва Л. А., Юлдашев О. Х. Цивільний процес: Авторизований виклад модульного курсу: навч. посіб. Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ, 2007. 486 с.

8. Селіванов А. Проблеми процесуальної активності суду в процесі доказування. *Право України*. 2004. №8. С. 118–124.

9. Селіванов А. Проблеми запровадження в судовому процесі правової експертизи як умови досягнення об'єктивного і обґрунтованого судового рішення. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. №10. С. 49–54.

10. Фурса Є. І. Сучасні проблеми розгляду цивільних справ у судах. *Юридичний журнал*. 2009. №1. С. 51–56.

11. Фурса С. Я. Окреме провадження у цивільному процесі України. Київ: Поліграфічний центр Київського університету, 2005. 394 с.

12. Фурса С. Я. Окреме провадження як складова частина цивільного процесу. Практикум. Київ: Вілбор, 2006. 312 с.

13. Черечукіна Л. Журнал судового засідання: оптимізація цивільно-процесуальних аспектів. *Право України*. 2005. №. 23. С. 83–89.

14. Штефан М. Й. Цивільний процес: Підручник. Київ: ІнЮре, 2004. 654 с.

2.7. Аграрне право України

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.

2. Цивільний кодекс України № 435-ІVІ від 16.01.2003.

3. Господарський кодекс України № 436-ІV від 16.01.2003.

4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ

5. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-ХІV

Основні

1. Аграрне право. Підручник. Видання 2-ге, змінене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією А.М. Статівки. Харків: Право, 2019. 416 с.
2. Земельне право : підручник НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого»; за ред. М. В. Шульги. Харків : Право, 2018. – 520 с.
3. Шульга М. В., Гордєєв В.І., Санніков Д. В. Земельне право. Посібник для підготовки до іспиту. Харків: Право, 2019. 278 с.
4. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 – «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с.
5. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

Допоміжні

1. Дубович О., Шведенко П., Кальян О. Цивільний позов в кримінальному процесі. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 5(11). С. 247–262. URL: <http://surl.li/krfs>
2. Кальян О.С., Купчення Л.І., Шведенко П.Ю. Окремі питання захисту прав суб'єктів природоохоронних відносин у сільськогосподарському виробництві. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 3. С.215-218. URL : <http://surl.li/krfru>
3. Ilona Yasnolob, Tetyana Chayka, Oleg Gorb, Pavel Shvedenko, Nadiia Protas, Ivan Tereshchenko. Comparative and legal analysis of foreign experience of credit and state support of agricultural producers. Journal of Environmental Management and Tourism 2017. p. 1442-1450 (Scopus).
4. Shvedenko P. Comparative and legal analysis of foreign experience of credit and state support of agricultural producers. Management of 21st century: globalization challenges. Collective Scientific Monograph. Prague 1, Czech Republic, 2018. p. 463-468. (Monograph).
5. Yasnolob, I.O., Chayka, T.O., Gorb, O.O., Kalashnyk, O.V., Konchakovskiy, Ye.O., Moroz, S.E., Shvedenko, P.Yu. (2019). Using resource and energy-saving technologies in agricultural production as a direction of raising energy efficiency of rural territories. Ukrainian Journal of Ecology, 9(1), 244-250. (Scopus).
6. Gorb, O., Yasnolob, I., Chayka, T., Shvedenko P. Ecological-agrochemical land evaluation and classification under organic farming. Journal of Environmental Management and Tourism, 2020, 11(6), стр. 1588–1595 (Scopus).
7. Demianenko, N., Yasnolob, I., Gorb, O., Shvedenko, P., Bardina, T. Innovative approaches to the formation and development of the startup ecosystem. Journal of Environmental Management and Tourism, 2021, 12(3), стр. 668–676 (Scopus).

2.8. Земельне право

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
2. Цивільний кодекс України № 435-ІVІ від 16.01.2003.
3. Господарський кодекс України № 436-ІV від 16.01.2003.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ
5. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-ІV

Основні

1. Аграрне право. Підручник. Видання 2-ге, змінене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією А.М. Статівки. Харків: Право, 2019. 416 с.
2. Земельне право : підручник НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого»; за ред. М. В. Шульги. Харків : Право, 2018. – 520 с.
3. Шульга М. В., Гордєєв В.І., Санніков Д. В. Земельне право. Посібник для підготовки до іспиту. Харків: Право, 2019. 278 с.
4. Цивільне право. Конспект лекцій для студентів спеціальності 081 – «Право» денної та заочної форм навчання, Терещук Галина Андріївна. Луцьк: ЛНТУ, 2017. 267 с.
5. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

Допоміжні

1. Дубович О., Шведенко П., Кальян О. Цивільний позов в кримінальному процесі. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 5(11). С. 247–262. URL: <http://surl.li/krfs>
2. Кальян О.С., Купчення Л.І., Шведенко П.Ю. Окремі питання захисту прав суб'єктів природоохоронних відносин у сільськогосподарському виробництві. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 3. С.215-218. URL : <http://surl.li/krfru>
3. Ilona Yasnolob, Tetyana Chayka, Oleg Gorb, Pavel Shvedenko, Nadiia Protas, Ivan Tereshchenko. Comparative and legal analysis of foreign experience of credit and state support of agricultural producers. Journal of Environmental Management and Tourism 2017. p. 1442-1450 (Scopus).
4. Shvedenko P. Comparative and legal analysis of foreign experience of credit and state support of agricultural producers. Management of 21st century: globalization challenges. Collective Scientific Monograph. Prague 1, Czech Republic, 2018. p. 463-468. (Monograph).
5. Yasnolob, I.O., Chayka, T.O., Gorb, O.O., Kalashnyk, O.V., Konchakovskiy, Ye.O., Moroz, S.E., Shvedenko, P.Yu. (2019). Using resource and energy-saving technologies in agricultural production as a direction of raising energy efficiency of rural territories. Ukrainian Journal of Ecology, 9(1), 244-250. (Scopus).
6. Gorb, O., Yasnolob, I., Chayka, T., Shvedenko P. Ecological-agrochemical land evaluation and classification under organic farming. Journal of

Environmental Management and Tourism, 2020, 11(6), стр. 1588–1595 (Scopus).

7. Demianenko, N., Yasnolob, I., Gorb, O., Shvedenko, P., Bardina, T. Innovative approaches to the formation and development of the startup ecosystem. Journal of Environmental Management and Tourism, 2021, 12(3), стр. 668–676 (Scopus).

3. Критерії оцінювання

Заклад вищої освіти забезпечує дотримання правил і процедури проведення атестаційного екзамену шляхом:

- уніфікації умов проведення, засобів оцінювання, методик оброблення результатів та форм їхнього подання;
- інформаційно-консультаційної та психологічної підготовки здобувачів вищої освіти до атестаційного екзамену;
- використання критеріїв об'єктивного оцінювання.

Оцінювання рівня якості підготовки бакалавра права здійснює ЕК на основі встановлених правил, принципів (об'єктивності, індивідуальності, комплексності, етичності та компетентнісного підходу), критеріїв, системи і шкали оцінювання з використанням форм і методів діагностики, визначених програмою атестації з урахуванням рівня досягнення програмних результатів навчання та сформованості компетентностей.

Об'єктом оцінювання якості підготовки бакалавра є рівень досягнення результатів навчання та набута система сформованих компетентностей бакалавра за освітньою програмою «Правознавство» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право, відтворена у процесі виконання тестових завдань та комплексного ситуаційного завдання.

Результати оцінювання рівня якості підготовки бакалавра права повинні довести, що випускник вміє розв'язувати спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері права або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Рівень якості підготовки бакалавра визначається з використанням системи оцінювання: за 100-бальною, 4-бальною, та Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (за шкалою «А», «В», «С», «D», «E», «FX», «F»).

Загальні критерії оцінювання тестових завдань:

- понад 90 % правильних відповідей – «відмінно» (90-100 балів, А – за шкалою ЄКТС);
- 76-90 % правильних відповідей – «добре» (76-83 % – 74-81 бали, С – за шкалою ЄКТС; 84-90 % – 82-89 бали, В – за шкалою ЄКТС);
- 60-75 % правильних відповідей – «задовільно» (60-67 % – 60-63 бали, Е – за шкалою ЄКТС; 68-75 % – 64-73 бали, D – за шкалою ЄКТС);
- менше 60 % правильних відповідей – «незадовільно» (31-60 % – 35-59 балів, FX – за шкалою ЄКТС; 0-30 % – 1-34 балів, F – за шкалою ЄКТС).

Оцінювання результатів розв'язання практичного комплексного ситуаційного завдання відповідно до еталонних відповідей відбувається за

такими загальними критеріями:

– завдання виконано повністю, відповідь обґрунтовано, висновки та пропозиції аргументовано і оформлено належним чином – «відмінно» (90-100 балів; А – за шкалою ЄКТС);

– завдання виконано повністю, але припущено незначних неточностей у розрахунках або оформленні; або за умови належного оформлення завдання виконано не менше як на 80 % – «добре» (74-81 бали, С – за шкалою ЄКТС; 82-89 бали, В – за шкалою ЄКТС);

– завдання виконано не менш як на 80 % за умови припущення значних помилок у розрахунках або оформленні; або за умови належного оформлення завдання виконано не менш як на 70 % – «задовільно» (60-63 бали, Е – за шкалою ЄКТС; 64-73 бали, D – за шкалою ЄКТС);

– завдання виконано менш як на 70 % за умови припущення значних помилок у розрахунках або оформленні; або за умови належного оформлення завдання виконано менш як на 60 % – «незадовільно» (35-59 балів, FХ – за шкалою ЄКТС; 1-34 балів, F – за шкалою ЄКТС).

4. Основні вимоги щодо забезпечення академічної доброчесності

Оцінювання рівня якості підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти здійснюється з дотриманням академічної доброчесності, що передбачає контроль членів ЕК за дотриманням здобувачами вищої освіти академічної доброчесності та об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Під час атестаційного екзамену здобувачі вищої освіти зобов'язані виконувати тестові завдання та комплексне ситуаційне завдання самостійно, з дотриманням принципів академічної доброчесності. Самостійність у виконанні завдань означає, що воно має бути виконано:

1) особисто здобувачем вищої освіти без втручання та/або допомоги інших осіб (якщо інше не передбачено умовами виконання завдання), та з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей осіб з особливими освітніми потребами;

2) без використання недозволених джерел інформації, якщо умови та характер завдання передбачають такі обмеження.

Є неприйнятним: виявляти нешанобливе та некоректне ставлення до педагогічних, науково-педагогічних працівників, адміністрації; під час атестації використовувати джерела інформації (усні (підказки), письмові (роботи інших осіб), електронні (телефони, планшети) не дозволені ЕК; просити, надавати та одержувати допомогу від третіх осіб при проходженні атестації, використовувати родинні або службові зв'язки для отримання позитивної або вищої оцінки; здійснювати або заохочувати будь-якими способами зміну отриманого результату навчання.